

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ: ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΜΑΝΤΕΒΙΤΣ ΣΟΦΙΑ, 2013/4107

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΠΡΩΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ: ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΜΑΝΤΕΒΙΤΣ ΣΟΦΙΑ, 2013/4107

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΠΡΩΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	5
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	5
ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	5
Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	7
Ο ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	9
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ	10
ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΝΩΣΕΩΝ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	16
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΝΩΣΕΩΝ.....	16
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	16
ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	24
ΤΑ ΕΙΔΗ, Η ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΝΩΣΕΩΝ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	31
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	37
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	39
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ: ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	39
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	51
ΒΙΒΛΙΑ	51
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	51
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	52
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κοινή παραδοχή αποτελεί το γεγονός πως το βιβλίο παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής του, εφόσον τα πρώτα έξι χρόνια παίζουν καθοριστικό ρόλο. Το βιβλίο λοιπόν πέρα από την ψυχαγωγία που μπορεί να προσφέρει, αποτελεί μέσο μετάδοσης γνώσεων και πληροφοριών και συμβάλλει στην γλωσσική, νοητική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορούν να εξασφαλισθούν μέσα από διαφορετικά είδη βιβλίων είτε αυτά είναι επιστημονικά ή εγκυκλοπαιδικά είτε είναι ποιήματα ή μυθιστορήματα. Τα είδη των βιβλίων γενικά και των παιδικών βιβλίων συγκεκριμένα είναι αρκετά. Τα παιδικά βιβλία διακρίνονται σε σχολικά και εξωσχολικά. Τα εξωσχολικά με τη σειρά τους διακρίνονται στην παιδική ποίηση και παιδική πεζογραφία, όπου στην τελευταία ανήκουν τα λογοτεχνικά παιδικά βιβλία και τα παιδικά βιβλία γνώσεων. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το παιδικό βιβλίο γνώσεων, το οποίο ενώ αποτελεί σημαντικό κομμάτι της εκδοτικής παραγωγής, δεν αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μελέτης και δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία σχετικά με αυτό. Σκοπός λοιπόν της εργασίας είναι η παρουσίαση του συγκεκριμένου είδους και των στοιχείων γύρω από αυτό, εφόσον αποτελεί σημαντικό κομμάτι των παιδικών βιβλίων και έχει πολλαπλά οφέλη. Η εργασία αποτελείται από έξι κεφάλαια. Αρχικά αναλύεται ο ορισμός του παιδικού βιβλίου γενικά, καθώς και η περαιτέρω κατηγοριοποίηση του ώστε να μπορέσει να παρουσιαστεί το παιδικό βιβλίο γνώσεων. Παράλληλα παρουσιάζεται ο ορισμός του παιδικού βιβλίου γνώσεων. Προχωρώντας γίνεται αναφορά σε κάποια ιστορικά στοιχεία γύρω από το παιδικό βιβλίο γνώσεων καθώς και στην πορεία τους στο χώρο του βιβλίου αλλά και την γενικότερη αντιμετώπισή τους. Ακόμη φανερώνονται οι κατηγοριοποιήσεις που έχουν γίνει από διάφορους μελετητές ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο, όπως και τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου είδους και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν ώστε να χαρακτηριστούν ποιοτικά και κατάλληλα. Γίνεται αναφορά επίσης στη παιδαγωγική αξία των παιδικών βιβλίων γνώσεων συγκεκριμένα και στην χρήση τους από τον δάσκαλο. Τέλος γίνεται μια μελέτη των παιδικών βιβλίων γνώσεων που υπάρχουν σε βιβλιοπωλεία και εκδοτικούς οίκους ως προς την προέλευση των συγγραφέων και την ηλικία στην οποία απευθύνονται και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η εισαγωγή στο παιδικό βιβλίο και τον ορισμό του. Παρουσιάζονται επίσης οι κατηγοριοποιήσεις αυτού, ώστε να δοθεί μια πληρέστερη πληροφόρηση για το παιδικό βιβλίο γνώσεων και την κατηγορία στην οποία ανήκει. Παράλληλα παρουσιάζονται οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν μεταξύ των ειδών του παιδικού βιβλίου και τέλος γίνεται ανάλυση του ορισμού του παιδικού βιβλίου γνώσεων.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ως παιδικό βιβλίο ορίζεται το βιβλίο που προορίζεται για παιδιά. Ο ορισμός αυτός χρησιμοποιείται από διάφορους συγγραφείς, μελετητές και εκδότες, με σκοπό να ξεχωρίσουν τα βιβλία που είναι γραμμένα για να χρησιμοποιηθούν από παιδιά. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί πως ο Ντελόπουλος (1998) χαρακτηρίζει το παιδικό βιβλίο ως μια ομάδα βιβλίων, η οποία έχει στόχο την κάλυψη των αναγνωστικών και ψυχαγωγικών αναγκών του παιδιού. Κατά τον Μ. Κοντολέων (1988) ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για τη σύντομη απόδοση του όρου «βιβλίο για παιδιά» που χρησιμοποιούνταν παλαιότερα, για τα βιβλία εκείνα που γράφονταν για παιδιά. Ο όρος παιδικό βιβλίο βέβαια αποτελεί νέο εύρημα και αποτέλεσμα της ανακάλυψης της παιδικής ηλικίας, σε συνδυασμό όμως με την αδυναμία ακριβούς προσέγγισης και των λιγοστών γνώσεων για τους όρους παιδί και παιδική ηλικία, καθιστά δύσκολη την γενικότερη παραδοχή του. Ως προς αυτό η D. Escarpit (1995) σημειώνει ότι *«η έννοια παιδική και νεανική λογοτεχνία είναι ομολογουμένως εξαιρετικά ασαφής. Και αυτό οφείλεται στην ασάφεια που χαρακτηρίζει τη στάση του ενηλίκου απέναντι στο παιδί, αλλά εν μέρει και την ασάφεια που εμπεριέχει η ίδια η κατάσταση της παιδικής και νεανικής ηλικίας»*. Ο ορισμός αυτός είναι σχετικά καινούριος γι' αυτό και επικρατεί σύγχυση και ασάφεια ως προς το περιεχόμενό του και παράλληλα τόσο ευρύς, που καλύπτει διάφορα είδη βιβλίων που διαβάζονται από παιδιά, όπως τα σχολικά, εξωσχολικά, ηλεκτρονικά κλπ. (Νατσιοπούλου, 2012).

Πολλοί μελετητές αρχικά χρησιμοποιούσαν τον όρο παιδική λογοτεχνία στην προσπάθεια τους να διαχωρίσουν το εξωσχολικό βιβλίο από το σχολικό εγχειρίδιο και

να προσδιορίσουν τη σχέση του παιδικού βιβλίου με τη λογοτεχνία. Το γεγονός αυτό προδίδει τους γενικότερους προβληματισμούς που υπήρχαν γύρω από το χώρο του παιδικού βιβλίου. Όπως αναφέρει ο Αναγνωστόπουλος (1987) η παιδική λογοτεχνία είναι όλα εκείνα τα κείμενα που φέρνουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της τέχνης και συγκεκριμένα της λογοτεχνίας. Ο Σακελλαρίου (1991) επίσης χαρακτηρίζει την παιδική λογοτεχνία ως την κατηγορία, στην οποία ανήκουν τα λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται σε παιδιά και αυτά με τη σειρά τους αποτελούν αποδέκτες αυτών. Ακόμη κατά τον Δελώνη (1986) παιδική λογοτεχνία, αποτελούν τα έργα λογοτεχνικά έργα που ανταποκρίνονται στη γλωσσική, αντιληπτική και συναισθηματική ικανότητα των παιδιών και καλύπτουν τις αισθητικές απαιτήσεις και τα ενδιαφέροντα τους. Σύμφωνα με άλλη διατύπωση του Σακελλαρίου (1987) *«παιδική λογοτεχνία είναι η Λογοτεχνία που απευθύνεται στα παιδιά, συστοιχεί με τα ενδιαφέροντα και τις αφομοιωτικές τους δυνατότητες, τα υποβοηθεί στην ψυχοπνευματική τους ανάπτυξη, την αισθητική τους καλλιέργεια και την ομαλή και ορθή ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο και είναι αποδεκτή από αυτά»* (Νατσιοπούλου, 2012).

Οι ορισμοί αυτοί όπως φαίνεται δεν καλύπτουν όλα τα είδη των εξωσχολικών βιβλίων παρα μόνο τα λογοτεχνικά που κυριαρχούσαν στο παρελθόν, ενώ αντίθετα στις μέρες μας υπάρχει μεγάλη ποικιλία εξωσχολικών βιβλίων τα οποία παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ως προς τη κατασκευή, τη μορφή το περιεχόμενο κλπ. και επιπλέον έχει γίνει αποδεκτό πως από μόνη της, η συγγραφή ενός βιβλίου ειδικά για παιδιά δεν αρκεί για να χαρακτηριστεί ως παιδικό, αφού βιβλία που γράφτηκαν για παιδιά απορρίφθηκαν από τα ίδια και βιβλία που γράφονται για ενήλικες διαβάζονται από παιδιά, ενώ διάφορα κείμενα της παραλογοτεχνίας κέντρισαν το ενδιαφέρον πολλών παιδιών. Πάνω σε αυτή τη διαπίστωση πολλοί μελετητές διατύπωσαν ενδιαφέρουσες απόψεις, με τις οποίες προχωρούν σε διαχωρισμό του παιδικού βιβλίου από το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, αφού συμφωνούν στην άποψη πως η παιδική λογοτεχνία δεν καλύπτει το σύνολο των βιβλίων της βιβλιοπαραγωγής. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτηση της Καρπόζηλου (1998) ότι το παιδικό βιβλίο δεν ταυτίζεται με την παιδική λογοτεχνία καθώς η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα μέρος μόνο των «παιδικών αναγνωσμάτων», ενώ τα άλλα δύο είδη είναι τα σχολικά εγχειρίδια και τα βιβλία γνώσεων. Και ο Ντελόπουλος (1998) διακρίνει τα παιδικά βιβλία σε τρεις κατηγορίες: τα αμιγώς

λογοτεχνικά, τα σχολικά και τα βιβλία γνώσεως έτσι ώστε να γίνεται αντιληπτή μια πρώτη διαφοροποίηση των παιδικών βιβλίων σε σχέση με την παιδική λογοτεχνία. Επίσης την ένταξη του παιδικού βιβλίου γνώσης μέσα στο σώμα της Παιδικής Λογοτεχνίας αμφισβητεί και ο Α.Καρακίτσιος, καθώς το περιεχόμενο του και η γλώσσα του δεν συμφωνούν με τις συνήθειες λογοτεχνικές συμβάσεις. Από την άλλη πάλι ξένοι κυρίως μελετητές όπως Ch. Huck et al. (1997), R J. Lukens (1999), J. Glazer προχωρούν στην κατάταξη στον όρο παιδική λογοτεχνία, όλου του είδους των εξωσχολικών βιβλίων για παιδιά και στην ευρύτερη χρησιμοποίηση του όρου. Άλλοι πάλι όπως οι B. Cullinan και L. Galda κατατάσσουν στην παιδική λογοτεχνία πληροφοριακά βιβλία, CD κλπ, δηλαδή όχι μόνο βιβλία που αφηγούνται ιστορίες (Νατσιοπούλου,2012).

Τα λογοτεχνικά στοιχεία τώρα που χαρακτηρίζουν ένα έργο όπως είναι η γλώσσα, το ύφος, η τεχνική, αποτελούν βασικά συστατικά ενός παιδικού βιβλίου, διότι σκοπός του είναι να ευχαριστήσει τον αναγνώστη. Σήμερα λοιπόν επικρατεί η άποψη πως στη λογοτεχνία κατατάσσεται κάθε κείμενο που μπορεί να λειτουργήσει αισθητικά, καθώς η λογοτεχνικότητα που είναι κύριο συστατικό της λογοτεχνίας και προκαλεί την ευχαρίστηση του αναγνώστη συναντάται σε πολλά είδη έργων και δε συνδέεται αποκλειστικά με τη λογοτεχνία (Νατσιοπούλου,2012).

Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο Δελώνης (2000) αναφέρει ότι η λογοτεχνία για παιδιά και νέους ή παιδική λογοτεχνία είναι ένας νέος φιλολογικός κλάδος ο οποίος δημιουργήθηκε τα τελευταία είκοσι χρόνια εξαιτίας της αύξησης της εκδοτικής παραγωγής αυτού του είδους βιβλίων και της ανάγκης μελέτης αυτού του υλικού. Είναι φυσικό λοιπόν λόγω του σχετικά πρόσφατου διαχωρισμού των ειδών αυτών να επικρατεί μια σύγχυση. Η σύγχυση αυτή έγκειται στο αν η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ιδιαίτερο είδος της λογοτεχνίας. Κάποιοι ειδικοί αναγνωρίζουν την ύπαρξη της ως ιδιαίτερο είδος αυτής και άλλοι δεν την δέχονται ως διαφορετικό λογοτεχνικό είδος. Αναφορικά με αυτό, η D. Escarpit (1995) σημειώνει ότι η παιδική και νεανική λογοτεχνία ταξινομείται στην κατηγορία παρά – λογοτεχνία καθώς απευθύνεται σε αναγνώστες μιας ηλικιακής περιόδου, η οποία παρουσιάζει πολλές μεταβολές στη γλωσσική και γνωστική ανάπτυξη.

Χαρακτηριστικό της κατάστασης αυτής, είναι ότι συνήθως έργα παιδικής λογοτεχνίας δεν συμπεριλαμβάνονται στις έγκυρες γραμματολογίες ή στο έργο επιφανών συγγραφέων δεν συμπεριλαμβάνονται τα παιδικά έργα τα οποία έχουν γράψει. Παράδειγμα αποτελεί πως στις «Ιστορίες της Ελληνικής Λογοτεχνίας» δεν περιέχεται το παιδικό έργο του Ζ. Παπαντωνίου. Σύμφωνα με τον Άγγλο, βιβλιοκριτικό Marcus Crouch δεν υπάρχουν παιδικά βιβλία αλλά «πρόκειται για μία αντίληψη που επινοήθηκε για εμπορικούς λόγους και διατηρείται από το ανθρώπινο ένστικτο της ταξινόμησης και της κατηγοριοποίησης» (Ντελόπουλος, 1998). Από την άλλη υπάρχουν οι υπέρμαχοι της παιδικής λογοτεχνίας που ισχυρίζονται πως υπάρχουν πολλά κλασικά αριστουργήματα και πως το είδος ύπαρχει περίπου 300 χρόνια στην αγγλοσαξονική παράδοση. Ο Σακελλαρίου (1987) σημειώνει ως προς αυτό «η Παιδική Λογοτεχνία δεν αποτελεί ξεχωριστό, αυτόνομο είδος Τέχνης, όπως διατείνονται μερικοί, αλλά το αποτέλεσμα προσαρμογής του έντεχνου λόγου στην παιδική αντιληπτικότητα, αισθαντικότητα και δεκτικότητα». Ενώ η άποψη του Ρώσου θεωρητικού Vissarion Bellinski (1811-1848) είναι ότι τα θέματα που γράφονται για παιδιά μπορεί να είναι η ίδια με τα θέματα για μεγάλους, με τη διαφορά ότι ο τρόπος που παρουσιάζεται αντιστοιχεί στα επίπεδα της κατανόησης τους (Ντελόπουλος, 1998). Με βάση τα παραπάνω στοιχεία η παιδική λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από κάποια διακριτικά γνωρίσματα που τη διαφοροποιούν από τη λογοτεχνία των ενηλίκων .

Σύμφωνα με τον Σακελλαρίου (1987) τα έργα της παιδικής λογοτεχνίας διαφοροποιούνται ως προς την μορφή, αφού είναι συντομότερα με απλές δομές, απλό λεξιλόγιο και ιδιαίτερες γραμματοσειρές. Τα θέματά τους είναι σχετικά με παιδιά και κυρίως στηρίζονται στο διάλογο και τα επεισόδια παρά στις περιγραφές. Η γλώσσα είναι κοντά σ' αυτή που χρησιμοποιούν τα παιδιά, χωρίς ιδιαίτερο ιδιωματικό λεξιλόγιο. Το ύφος είναι πολύ κοντά σ' εκείνο των παραμυθιών και η πλοκή τους έχει μια ευδιάκριτη ακολουθία και ανάπτυξη που καταλήγει πάντα σ' ένα ευτυχές τέλος, με αισιόδοξα μηνύματα και ξεκάθαρες, ηθικές τοποθετήσεις. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της παιδικής λογοτεχνίας είναι ο διδακτισμός που διαπνέει τα περισσότερα έργα.

Ο ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τα παιδικά βιβλία μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, που είναι τα σχολικά και εξωσχολικά. Τα εξωσχολικά με τη σειρά τους χωρίζονται σε παιδικά λογοτεχνικά βιβλία και σε μη λογοτεχνικά όπως παρουσιάζεται σε επόμενη ενότητα. Ο διαχωρισμός των ειδών παρά τις αμφιβολίες που δημιουργεί όσον αφορά τη χρησιμοποίησή τους στον εκπαιδευτικό τομέα, είναι αποδεκτός και βολικός ώστε να επιτευχθεί η εξέταση και η μελέτη των στοιχείων του κάθε είδους με μεγαλύτερη ευκολία (Καρπόζηλου, 1997).

Τα σχολικά και εξωσχολικά βιβλία παρουσιάζουν αρκετές διαφορές μεταξύ τους, όσον αφορά τη χρήση, τη λειτουργία και τη δομή τους. Αρχικά το σχολικό βιβλίο είναι συνδεδεμένο με την εκπαίδευση και αποκαλείται βοήθημα ή εγχειρίδιο ενώ το εξωσχολικό βιβλίο χαρακτηρίζεται ως ελεύθερο ανάγνωσμα. Παρα τις διαφορές τους όμως συχνά τα σχολικά εγχειρίδια συγχέονται με τα παιδικά βιβλία γνώσεων, που αποτελούν μέρος των εξωσχολικών βιβλίων, κυρίως λόγω της συγγένειας των ειδών.

Οι διαφορές των δύο ειδών δηλαδή του σχολικού εγχειριδίου και του βιβλίου γνώσεων είναι αρκετά εμφανείς παρά την ταύτισή τους, εφόσον το σχολικό εγχειρίδιο αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος, με συγκεκριμένους στόχους και σκοπούς, εξυπηρετώντας ιδεολογικά την εκάστοτε πολιτική. Χρησιμοποιείται απο συγκεκριμένο ηλικιακό φάσμα είτε κατα τη διάρκεια της διδασκαλίας είτε στο σπίτι για την προετοιμασία του μαθητή στην αξιολόγησή του, όπου και κατέχει σημαντική θέση. Χαρακτηρίζεται από χαμηλή αισθητική τόσο στην εξωτερική εμφάνιση, όσο και στην ποιότητα εκτύπωσης. Τέλος περιέχει γνώσεις που έχουν αποκτηθεί ή θα αποκτηθούν μέσα στο σχολείο και συνοδεύεται απο τα βιβλία του δασκάλου (Καρπόζηλου, 1997).

Αντίθετα το βιβλίο γνώσεων προορίζεται για ένα παιδί, που θα το χρησιμοποιήσει με βάση τις προσωπικές του ανάγκες και τα ενδιαφέροντα και κυρίως με τον ρυθμό που εκείνο θα επιλέξει. Ενώ πραγματεύεται διάφορα θέματα παρόμοια με αυτά του σχολικού εγχειριδίου, τα αναλύει σε βάθος και παράλληλα περιέχει και συσχετίζει υλικό απο διάφορους τομείς, εφόσον δεν αποτελεί μέρος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Η δομή και η διάταξη της ύλης διαμορφώνεται ελεύθερα σύμφωνα με το συγγραφέα και όχι με τις προδιαγραφές της προκήρυξης κάποιου διαγωνισμού.

Ακόμη έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί με θέματα και να προσφέρει στο παιδί γνώσεις, οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και μάλιστα πολλές φορές μέσα από την πλοκή μιας ιστορίας αν το επιθυμεί ο συγγραφέας, κάτι το οποίο δε συμβαίνει στο σχολικό εγχειρίδιο. Ένα βιβλίο γνώσεων ακολουθεί τους νόμους της αγοράς και ζήτησης, χαρακτηρίζεται από πλούσια εικονογράφηση και περιέχει χάρτες, σχεδιαγράμματα, προτεινόμενες δραστηριότητες, ενώ απ την άλλη το σχολικό εγχειρίδιο εξυπηρετεί τους στόχους της κάθε εξουσίας. Τέλος το σχολικό εγχειρίδιο προορίζεται για να μελετηθεί σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπου μετά από αυτήν θα ακολουθήσει εξέταση, ενώ το εξωσχολικό βιβλίο γνώσεων προορίζεται για να διαβαστεί όποτε και όπως το επιθυμεί ο αναγνώστης (Καρπόζηλου, 1997).

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τα εξωσχολικά βιβλία που διαβάζονται από παιδιά λόγω των ποικίλων έργων που υπάρχουν στην αγορά και λόγω του διαφορετικού περιεχομένου, σκοπού και μορφής του καθενός, έχουν χωριστεί σε κατηγορίες. Ανάλογα με το είδος του κειμένου το παιδικό βιβλίο, όπως αναφέρει η Νατσιοπούλου (2012), διακρίνεται στη παιδική ποίηση και την παιδική πεζογραφία. Στην παιδική πεζογραφία ανήκουν οι δύο μεγάλες κατηγορίες παιδικών βιβλίων, οι οποίες είναι τα λογοτεχνικά παιδικά βιβλία και τα παιδικά βιβλία γνώσεων. Από την άλλη η Καρπόζηλου (1997) διακρίνει τα εξωσχολικά βιβλία σε λογοτεχνικά και μη. Παρ' όλα αυτά η κάθε διάκριση με βάση το περιεχόμενο τους ενέχει κινδύνους, κυρίως επειδή δεν υπάρχουν σαφή όρια μεταξύ των κατηγοριών. Σύμφωνα με την Καρπόζηλου (1997) τα όρια μεταξύ των δυο κατηγοριών είναι δυσδιάκριτα και συχνά ανανεούμενα.

Οι διαφορές ανάμεσα στο λογοτεχνικό βιβλίο και στο βιβλίο γνώσης εντοπίζονται στον τρόπο γραφής, τη γλώσσα και το περιεχόμενο. Η διαφορά των έργων αυτών των κατηγοριών έγκειται όμως κυρίως στο σκοπό που εξυπηρετεί το κάθε είδος παρά στο περιεχόμενο που συχνά είναι ίδιο. Έτσι το λογοτεχνικό παιδικό βιβλίο έχει σκοπό την ανάπτυξη της αισθητικής καλλιέργειας, τη ψυχαγωγία του αναγνώστη και την κοινωνική ανάπτυξη, καθώς και την διαμόρφωση της προσωπικότητας αυτού που το διαβάζει. Επίσης στο λογοτεχνικό βιβλίο κυριαρχεί η μυθοπλασία και η αναπαράσταση της πραγματικότητας με φανταστικά πρόσωπα και τοπία. Από την άλλη το παιδικό βιβλίο γνώσεων έχει στόχο τον εμπλουτισμό των γνώσεων του

αναγνώστη και παρουσιάζει πληροφορίες, δεδομένα, παρατηρήσεις, εξηγήσεις, με σκοπό να βοηθήσει τον αναγνώστη να αντιληφθεί τον γύρω του κόσμο και τις έννοιες που διέπουν αυτόν. Μία από τις βασικές λειτουργίες ενός παιδικού βιβλίου γνώσης είναι να μάθει στον αναγνώστη να ελέγχει τις πληροφορίες του περιεχομένου, να μελετά μια γνωστική περιοχή ή ένα πρόβλημα επιστημονικό αλλά και να προσεγγίζει σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Για το λόγο αυτό μέσα στα βιβλία γνώσεων εμπεριέχονται χάρτες, σχεδιαγράμματα, πίνακες, βιβλιογραφικές αναφορές, αλλά και ασκήσεις, δραστηριότητες που με διδακτικούς τρόπους και μεθόδους συμπληρώνουν τις σχολικές γνώσεις. Συνεπώς τα βιβλία γνώσεων μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολυτροπικά κείμενα, επειδή ακριβώς περιέχουν και συνδυάζουν κείμενο, εικόνες, πληροφορίες, χάρτες, λεξάντες, γλωσσάρια. Σύμφωνα με τον Σ. Χατζησαββίδη και την Ε. Γαζάνη (2002) *η πολυτροπικότητα ορίζεται ως η ιδιότητα των κειμένων να συνδυάζουν συστήματα, έτσι ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο*. Τα βιβλία γνώσεων λοιπόν έχουν κυρίως πληροφοριακό χαρακτήρα ή αλλιώς μορφωτικό, γι' αυτό ονομάζονται και επιμορφωτικά, χωρίς όμως να αναιρούν από τα λογοτεχνικά βιβλία αυτή τη λειτουργία, καθώς πολλά παιδικά λογοτεχνικά βιβλία λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο, προσφέροντας βέβαια πληροφορίες που βοηθούν το παιδί να αντιληφθεί κυρίως τον εσωτερικό του κόσμο και τις ανθρώπινες σχέσεις παρά το φυσικό περιβάλλον (Νατσιοπούλου, 2012· Κανατσούλη, 1997). Διαφορά επίσης αποτελεί και η έμφαση που δίνεται στο πραγματογνωστικό ή το αφηγηματικό μέρος του βιβλίου (Καρπόζηλου, 1997).

Παρά το διαχωρισμό και τις διαφορές των δύο ειδών στο σκοπό και τη συγγραφή του κάθε είδους μπορούμε να συναντήσουμε λογοτεχνικά βιβλία που παρέχουν πληροφορίες για τη φύση, τα ζώα κλπ ή παιδικά βιβλία γνώσεων στα οποία η παροχή πληροφοριών γίνεται μέσα από κάποια ιστορία, καθώς το ένα είδος δανείζεται στοιχεία από το άλλο, κάτι που κάνει τη διάκρισή τους δύσκολη όπως αναφέρθηκε παραπάνω (Νατσιοπούλου, 2012· Κανατσούλη, 1997). Πολλοί είναι οι μελετητές όπως η R. Lukens που συμφωνούν με τη τακτική αυτή της συγγραφής παιδικών βιβλίων γνώσεων, στα οποία δίνεται προσοχή στον τόνο και το ύφος του κειμένου και όχι μόνο στην εγκυρότητα και ακρίβεια των γνώσεων που προσφέρονται, ώστε να γίνει ελκυστικότερο και πιο ευχάριστο το βιβλίο στον αναγνώστη (Νατσιοπούλου, 2012). Πολλοί βέβαια είναι και οι συγγραφείς που παραθέτουν τις γνώσεις μέσα από μια ιστορία με ενδιαφέρουσα πλοκή. Όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο της

Καρπόζηλου (1997) παράδειγμα στη διατύπωση αυτή αποτελεί το βιβλίο των Μπαρτζή και Στίκα, με τίτλο *μυρμηγκούπολη*, που αποτελεί την παράθεση πραγματικών στοιχείων για τον κόσμο των μυρμηγκιών μέσα από μια ιστορία. Χαρακτηριστική είναι και η δήλωση των συγγραφέων στην αρχή του βιβλίου «*Εδώ αρχίζει η μυρμηγκούπολη, ένα παραμύθι που δεν είναι παραμύθι. Είναι η πραγματική ιστορία της μυρμηγκοφωλιάς και της μυρμηγκοκοινωνίας. Με τη γλώσσα του παραμυθιού και της φαντασίας θα δούμε πράγματα αληθινά*». Τέλος η σύγχυση που προκύπτει από το δανεισμό στοιχείων από το ένα είδος στο άλλο και το αν ένα βιβλίο ανήκει στη μια κατηγορία ή την άλλη, έγκειται και στο γεγονός ότι σε ορισμένα βιβλία η λειτουργία τους και η χρήση τους δεν εξαρτάται μόνο από τις προθέσεις του συγγραφέα αλλά και από την υποδοχή που έχει από τους αναγνώστες, η οποία ενίοτε μετατρέπει ένα βιβλίο λογοτεχνικό σε βιβλίο γνώσης και αντιστρόφως. Στις περιπτώσεις αυτές είναι καθοριστικός ο ρόλος της χρήσης και κυρίως της παιδαγωγικής σκοπιμότητας, η οποία μπορεί να μετατρέψει ένα οποιοδήποτε λογοτεχνικό βιβλίο σε εύπλαστο παιδαγωγικό υλικό κατάλληλο να υπηρετήσει γνωστικούς στόχους και να υποχρεώσει και να επιβάλλει μια ανάγνωση αντίστοιχη με εκείνη που κυριαρχεί στα παιδικά βιβλία γνώσης. Για παράδειγμα το λαϊκό παραμύθι «*Η Χιονάτη και οι εφτά νάνοι*» μπορεί να μετατραπεί σε παιδαγωγικό ανάγνωσμα για την εκμάθηση των πρωτομαθηματικών εννοιών (σειροθέτηση, αντιστοίχιση κ.λ.π) χωρίς αυτό να επιβάλλει την τοποθέτησή του στα παιδικά βιβλία γνώσης. Είναι βέβαια πολύ δύσκολο να συμβεί το αντίστροφο.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΝΩΣΕΩΝ

Είναι γεγονός πως παρόλη τη μακρόχρονη παρουσία του παιδικού βιβλίου γνώσεων στον κόσμο των βιβλίων, δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής μελέτης με αποτέλεσμα να μην έχει δοθεί ένας ολοκληρωμένος ορισμός του είδους, με την αυστηρή έννοια του ορισμού. Οι ορισμοί που κυριαρχούν, ξεκινούν από την περιγραφή του περιεχομένου των βιβλίων αυτών, για να καταλήξουν στα χαρακτηριστικά τους και ενίοτε στην αξία τους.

Με βάση τα στοιχεία που προσφέρονται, ως παιδικό βιβλίο γνώσεων ορίζεται το βιβλίο εκείνο που έχει πρωταρχικό στόχο να προσφέρει γνώσεις στο παιδί που το διαβάζει, συνεπώς έχει μορφωτικό χαρακτήρα, γιαυτό άλλωστε ονομάζεται από πολλούς και επιμορφωτικό. Το παιδικό βιβλίο γνώσεων πιο συγκεκριμένα περιέχει

δεδομένα, περιγραφές, παρατηρήσεις, εξηγήσεις και πληροφορίες, με σκοπό να βοηθήσει το παιδί να ανακαλύψει μέσα από τα πράγματα, τα γεγονότα, και τα φαινόμενα τις γενικότερες έννοιες που απαρτίζουν τον φυσικό, επιστημονικό και κοινωνικό κόσμο. Ακόμη τα βιβλία γνώσεων προσπαθούν να ενθαρρύνουν την δεξιότητα της ερευνητικής εργασίας και να αναπτύξουν την κριτική σκέψη του παιδιού. (Μένη Κανατσούλη,1997· Καρπόζηλου,1997). Τα βιβλία γνώσεων είναι βιβλία επιστημονικού χαρακτήρα, εκλαϊκευμένα και προσαρμοσμένα στο επίπεδο και το ύψος των παιδιών. Η Μ. Ντεκάστρο (2005) δίνει τον εξής ορισμό *«βιβλία γνώσεων είναι τα θεματικά βιβλία που δίνουν πληροφορίες για ένα ειδικό θέμα, ενώ ταυτόχρονα το συνδέουν παραπέμποντας το σε κοντινά αντικείμενα»*.

Όπως υποστηρίζει η Joan Glazer (1997) το παιδικό βιβλίο γνώσεων, δεν περιέχει την αφήγηση κάποιας ιστορίας, αλλά αντιλήψεις και γενικεύσεις για ένα θέμα καθώς και γεγονότα του παρόντος, παρόλο που υπάρχει το ενδεχόμενο να συναντήσουμε και τις δύο περιπτώσεις. Ο Παπαντωνάκης (2010) λόγω της ύπαρξης βιβλίων που περιέχουν στοιχεία και από τα δύο είδη διευκρινίζει πως το βιβλίο γνώσεων απευθύνεται σε ένα κοινό εφηβικής και παιδικής ηλικίας και αποτελεί το βιβλίο εκείνο που έχει γραφτεί με ή χωρίς αφήγηση, κυρίως χωρίς λογοτεχνικότητα και έχει στόχο να παρέχει πληροφορίες πάνω σε ένα θέμα, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και εικονογράφηση, η οποία βοηθά τον αναγνώστη στην εμπέδωση του.

Ο Παπαντωνάκης (2010) ξεχωρίζοντας τα βιβλία εκείνα που δεν είναι ούτε καθαρά λογοτεχνικά αλλά ούτε και βιβλία γνώσεων υποστηρίζει πως μπορεί να υπάρχουν βιβλία που παρέχουν πληροφορίες, αλλά δημιουργούν και μια αισθητική απόλαυση, κάνοντας έτσι μια μείξη των δύο μεγάλων ειδών του παιδικού βιβλίου, του λογοτεχνικού και του βιβλίου, δημιουργώντας έτσι προβλήματα στο διαχωρισμό των ειδών και τον ακριβή ορισμό του βιβλίου γνώσεων. Τα βιβλία αυτά μπορούν να θεωρηθούν βιβλία γνώσεων λογοτεχνικής υφής ή λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων, διότι στόχος του συγγραφέα είναι η παροχή γνώσεων, ενώ η λογοτεχνικότητα αποτελεί αφηγηματικό εύρημα, προκειμένου ο συγγραφέας να καταστήσει ελκυστικότερα τα βιβλία αυτά και να διευκολυνθεί η πρόσληψη της παρεχόμενης γνώσης (Παπαντωνάκης, 2010). Πάνω στην άποψη αυτή όπως παραθέτεται στο βιβλίο της Νατσιοπούλου (2012) τα βιβλία γνώσεων ορίζονται ως τα βιβλία εκείνα τα οποία έχουν στόχο την απόκτηση γνώσεων από τον αναγνώστη, χωρίς όμως να αναιρούν από τα λογοτεχνικά βιβλία αυτή την ιδιότητα, παρόλο που οι γνώσεις που

προσφέρονται απο τα συγκεκριμένα αφορούν κυρίως τον εσωτερικό κόσμο και τις ανθρώπινες σχέσεις. Παράλληλα με αυτην την άποψη υποστηρίζεται πως και τα βιβλία γνώσεων μπορούν να παρουσιάσουν τις πληροφορίες τους μέσα απο μια ιστορία, ώστε να πληροφορούν και συγχρόνως να ψυχαγωγούν το παιδί-αναγνώστη. Είναι φανερό πως μετά απο αυτή η διαπίστωση, η ακριβής διατύπωση των χαρακτηριστικών στοιχείων, που περιέχει ένα βιβλίο γνώσεων είναι αρκετά δύσκολη.

Άλλη άποψη είναι πως τα βιβλία γνώσεων παρόλο που ασχολούνται με θέματα που δεν έχουν καμία σχέση με τη μυθοπλασία και φαντασία και οι πληροφορίες πάνω στο θέμα που αναφέρονται πρέπει να είναι τεκμηριωμένες, ο συγγραφέας καλείται να μεταφέρει τις γνώσεις και πληροφορίες αυτές στον αναγνώστη με έναν ελάχιστο μυθοπλαστικό τρόπο και όχι καθαρά εγκυκλοπαιδικό. Ο Perry Nodelman, σε ένα αφιέρωμα στο περιοδικό Children's Literature Association-Quarterly για τα βιβλία γνώσεων, υποστηρίζει πως ο κόσμος που περιγράφεται στα βιβλία για παιδιά ακόμη και αν είναι γνώσεων είναι πάντοτε φανταστικός, δηλαδή τελείως διαφορετικός απο τον πραγματικό. Η άποψη του είναι πως όλα τα πληροφοριακά βιβλία δεν πρέπει να περιγράφουν με κάθε λεπτομέρεια την αντικειμενική πραγματικότητα αλλά μια δόση αυτής και πως τα συγκεκριμένα είναι εξίσου μυθοπλαστικά με τα λογοτεχνικά, όμως τα παιδιά καλούνται να αντιληφθούν τις διαφορές (Κανατσούλη, 2000).

Με τα χρόνια ολοένα και λιγότερο επικρατεί η αντίληψη πως τα βιβλία γνώσεων μεταφέρουν στον αναγνώστη αντικειμενικά την επιστημονική γνώση, διότι οι συγγραφείς αυτών δανείζονται στοιχεία απο τη λογοτεχνική αφήγηση, προσπαθώντας να σβήσουν τον ισχυρισμό για το αλάθητο των γνώσεων που προσφέρουν, αναδुकνύοντας την προσπάθεια για την πιο αποτελεσματική παροχή γνώσεων, βάση των πηγών που έχουν στη διάθεσή τους. Αυτό αποτελεί άκρως αντίθετη αντιμετώπιση από αυτήν που παλαιότερα επικρατούσε, όπου ο αφηγητής ήταν παντογνώστης και αυθεντία στο είδος του (Κανατσούλη, 2000).

Τέλος όπως αναφέρει η Καρπόζηλου (1997) το παιδικό βιβλίο γνώσεων, καταπιάνεται με διάφορα θέματα απο όλους τους τομείς, τα οποία έχει την δυνατότητα να αναλύσει και να εισχωρίσει σε βάθος, καθώς και να συσχετίσει πληροφορίες που προσφέρονται σε αυτά, εφόσον η δομή και η διάταξη της ύλης διαμορφώνεται ελεύθερα. Το συγκεκριμένο είναι κατασκευασμένο έτσι, ώστε να χρησιμοποιείται, βάση των ατομικών αναγκών και των ενδιαφερόντων του κάθε

παιδιού και του ρυθμού που θα επιλέξει το καθένα. Συνήθως παρουσιάζει μια ομοιότητα με το εικονοβιβλίο και το άλμπουμ. Στο περιεχόμενό του έχει μια τυπική εισαγωγή, τα κεφάλαια είναι ευδιάκριτα, οι ενότητες ξεχωριστές, υπάρχει ένα πλάνο με ένα πίνακα περιεχομένων και μερικές φορές υπάρχει και περίληψη. Οι εικονογραφήσεις είναι πάντοτε σε αντιστοιχία με το περιεχόμενο ή συμπληρωματικά με το κείμενο, υπάρχει πιθανότατα ένα γλωσσάριο ή ένα λεξικό, χρονολογικοί πίνακες και σχεδιαγράμματα και προτεινόμενες ασκήσεις και διδακτικές δραστηριότητες.

Κάνοντας μια σύντομη περιγραφή του κεφαλαίου θα λέγαμε πως το παιδικό βιβλίο είναι μια σχετικά καινούρια ανακάλυψη και ο ορισμός του είναι εξαιρετικά δύσκολος. Πάντως θα μπορούσαμε να πούμε, παρά τις διαφορετικές διατυπώσεις, πως το παιδικό βιβλίο είναι το βιβλίο που προορίζεται για παιδιά και έχει ως στόχο την ψυχαγωγία του αναγνώστη. Παράλληλα με την ευχαρίστηση που προσφέρει, προάγει την γλωσσική, αντιληπτική, συναισθηματική και αισθητική ανάπτυξη του παιδιού. Το συγκεκριμένο μπορεί να χωριστεί σε δύο μεγάλες κατηγορίες το σχολικό και το εξωσχολικό βιβλίο. Το εξωσχολικό με τη σειρά του χωρίζεται σε λογοτεχνικό και μη. Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο έχει ως κύριο στόχο την ευχαρίστηση του αναγνώστη, την κοινωνική ανάπτυξη και την διαμόρφωση της προσωπικότητας του. Αντίθετα θα λέγαμε πως το παιδικό βιβλίο γνώσεων που ανήκει στα μη λογοτεχνικά έχει ως στόχο μέσα από την πραγμάτευση γεγονότων, φαινομένων, πραγμάτων και γενικότερα εννοιών, να βοηθήσει το παιδί-αναγνώστη να αντιληφθεί τον γύρω του κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΝΩΣΕΩΝ

Αν και δεν υπάρχουν πολλά ιστορικά στοιχεία σχετικά με τα βιβλία γνώσεων, όπως γίνεται με τα άλλα είδη βιβλίων, έχουν συλλεχθεί δεδομένα που δείχνουν το γενικότερο πλαίσιο που επικρατεί γύρω από τα βιβλία γνώσεων. Παρακάτω λοιπόν παρουσιάζεται η εξέλιξή τους μέσα στο χώρο του βιβλίου καθώς και η γενικότερη αντιμετώπισή τους.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Τα παιδικά βιβλία γνώσεων κάνουν την εμφάνισή τους στον ευρωπαϊκό χώρο γύρω στον 17^ο αιώνα. Παρά την μακρόχρονη παρουσία τους, μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα εκείνα που ασχολούνταν με τομείς της ιστορίας και γεωγραφίας, συγγέονταν με το σχολικό εγχειρίδιο (ίσως λόγω της κοινής θεματολογίας των δύο ειδών) και υποβαθμιζόταν σε σχέση με το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο. Τα συγκεκριμένα βιβλία επίσης σπάνια προορίζονταν για ατομική χρήση ή κατανάλωση στον ελεύθερο χρόνο των παιδιών (Νατσιοπούλου, 2012). Όπως αναφέρει η Καρπόζηλου (1997) ένα από τα πρώτα βιβλία γνώσεων που διεκδικεί και τον τίτλο του πρώτου εικονογραφημένου βιβλίου εκδόθηκε το 1658 στην Νυρεμβέργη με τίτλο *Orbis Sensualium Pictus* του Τσέχου φιλόσοφου, παιδαγωγού και θεολόγου Jan Amos Comenius (1592-1670). Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο είχε στόχο να διδάξει τη λατινική γλώσσα και θεωρήθηκε ιδιαίτερα πρωτοποριακό για την εποχή με συνέπεια να μεταφραστεί σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες και να χρησιμοποιηθεί ως σχολικό βοήθημα. Στα ελληνικά μεταφράστηκε περίπου το 1806 από τον Άνθιμο Παπά με τίτλο: *Ονομαστικόν περι του παντός*. Κατά την περίοδο αυτή, πολλά βιβλία ακόμη που χρησιμοποιήθηκαν για διδασκαλία μεταφράστηκαν, όπως η τετράτομη *Αποθήκη των Παίδων* της Madame Lepince de Beaumont που άρχισε να εκδίδεται στη Βενετία το 1788 και μεταφράστηκε από τον Σπυρίδωνα Βλαντή. Το βιβλίο αυτό επανεκδόθηκε αρκετές φορές, διασκευάστηκε από τον Νεόφυτο Δούκα και εκδόθηκε σε δύο τόμους στην Βιέννη το 1814 και διαβάζονταν ως και τον 19^ο αιώνα στην αρχική του μορφή. Ένα ακόμη έργο της εποχής είναι η δεκάτομη εικονογραφημένη εγκυκλοπαίδεια του Φραγκίσκου Ιωάννου Βέρτουχ, που μεταφράστηκε από τους

αδελφούς Μανουήλ και Κυριάκο Καπετανάκη και εκδόθηκε στην Βιέννη από το 1810 έως το 1812.

Με τα χρόνια άρχισε να γίνεται έντονος ο διαχωρισμός του σχολικού εγχειριδίου και του εξωσχολικού βιβλίου γνώσεων, εφόσον έγινε γνωστό πως το εξωσχολικό βιβλίο γνώσεων έχει ως στόχο να καλύψει, με βάση τα θέματα που αναλύει, τις προσωπικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού που το διαβάζει. Το πρώτο μάλιστα ελληνικό βιβλίο αυτού του είδους είναι ο Γεροστάθης (1858) του Λέοντα Μελά, το οποίο πραγματεύεται τη ζωή ενός απλού ανθρώπου, ο οποίος κάνει περιπάτους στην εξοχή και διηγείται στα παιδιά του χωριού διδακτικές ιστορίες βασισμένες στον Όμηρο, τον Ήροδοτο, τον Ξενοφώντα, τον Πλούταρχο κ.α. Πίσω από το βιβλίο του Μελά κρύβεται μια ολόκληρη παιδαγωγική θεώρηση βασισμένη στις τάσεις της εποχής. Άλλα βιβλία γνώσεων που αξίζει να σημειωθούν είναι τα άγρια και τα ήμερα του βουνού και του λόγγου του Στέφανου Γρανίτσα, η Ζωολογική Μυθολογία του Χάρη Σακελλαρίου, οι 7 τόμοι μυθολογίας της Σοφίας Ζαραμπούκα και η Ακρόπολη και η ιστορία της της Βιτώς Αγγελοπούλου (Κανατσούλη, 1997).

Παράλληλα με τις εξελίξεις αυτές το παιδικό βιβλίο γνώσεων εδραιώθηκε στη παγκόσμια παραγωγή παιδικών βιβλίων και ο αριθμός τους συνεχώς αυξάνεται, ενώ στον ελλαδικό χώρο, τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα σημειώθηκε αύξηση των εκδόσεων των συγκεκριμένων σε σχέση με παλαιότερα χρόνια, με τεχνολογικό και ανθρωπιστικό κυρίως περιεχόμενο. Το γεγονός αυτό αποδίδεται κυρίως στην εξέλιξη της τεχνολογίας και στην ανάγκη κατάκτησης της επιστημονικής γνώσης σε νεότερη ηλικία από ότι στο παρελθόν (Νατσιοπούλου, 2012· Καρπόζηλου, 1997). Καθώς αυξάνονταν λοιπόν οι εκδόσεις, η ποιότητα τους βελτιωνόταν, άρχισαν να έχουν μια ευρεία θεματολογία, οι εφημερίδες και τα περιοδικά άρχισαν να προβάλλουν αυτό το είδος βιβλίου και οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς ξεκίνησαν τις βραβεύσεις. Κάτι το οποίο φανερώνει την αναγνωρισιμότητα και την άνθιση που γνώρισε το βιβλίο γνώσεων, την περίοδο αυτή, ήταν το βραβείο που θεσμοθέτησε το αμερικάνικο Εθνικό Συμβούλιο στις αρχές της δεκαετίας του 1990, για την διδασκαλία των αγγλικών, «Orbis Pictus Award for Outstanding Nonfiction for Children», τιμώντας έτσι το πρώτο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο γνώσεων, *Orbis Sensualium Pictus*, Jan Amos Comenius. Ακόμη το 1999 το Καναδικό Εθνικό Κέντρο

Παιδικού Βιβλίου εγκαινιάζει το ετήσιο βραβείο « Norma Fleck Award for Children's Nonfiction» (Καρπόζηλου, 2010).

Κατα τη δεκαετία 1990-1999 η πλειονότητα των παιδικών βιβλίων γνώσεων στον ελλαδικό χώρο ήταν μεταφράσεις αντίστοιχων ξενόγλωσσων και σύμφωνα με στατιστικές τα βιβλία γνώσεων κατέλαβαν το 20% των παιδικών βιβλίων εκείνη τη περίοδο. Όπως παρατηρήθηκε οι Έλληνες εκδότες τείνουν να προτιμούν παιδικά βιβλία γνώσεων με επιστημονικό ή τεχνολογικό περιεχόμενο, κάτι που παρατηρείται στα αγγλικά παιδικά βιβλία γνώσεων σε αντίθεση με τα ελληνικά, στα οποία οι συγγραφείς ασχολούνται κυρίως με θέματα που αφορούν την ελληνική ιστορία και αρχαιολογία, την τέχνη, τα ταξίδια και την οικολογία (Νατσιοπούλου, 2012). Ορισμένα από αυτά βέβαια ασχολούνται και με θέματα που αφορούν την προσχολική αγωγή, όπως είναι τα χρώματα, τα σχήματα, τα μεγέθη, οι αριθμοί κ.α. (Καρπόζηλου, 1997). Ο υπολογισμός των ελληνικών τίτλων πάντως δεν είναι ακριβής λόγω της έλειψης βιβλιογραφικού ελέγχου.

Πάντως τα βιβλία γνώσεων την περίοδο αυτή, αξιούν μια ισότιμη θέση με τα λογοτεχνικά βιβλία, στις σχολικές και παιδικές βιβλιοθήκες καθώς και στις αίθουσες διδασκαλίας σε χώρες, όπου τα σχολεία χρησιμοποιούν εξωσχολικά βιβλία. Το ποσοστό βέβαια των λογοτεχνικών σε σχέση με τα μη λογοτεχνικά βιβλία που υπάρχουν στις βιβλιοθήκες δεν είναι ακριβές, αν και έχουν γίνει κάποιες εκτιμήσεις από αμερικάνους κυρίως μελετητές. Προσπάθεια ώστε να αυξηθούν τα βιβλία γνώσεων έχει γίνει από την Αμερικάνικη Ένωση για την Προώθηση των Επιστημών, η οποία ισχυρίστηκε πως τα βιβλία με επιστημονικό περιεχόμενο θα πρέπει να καταλαμβάνουν τουλάχιστον το 25% του συνόλου των βιβλίων που υπάρχει στις σχολικές βιβλιοθήκες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με έρευνα της B. Cullinan, το 60-70% των βιβλίων σε μια σχολική βιβλιοθήκη και στα παιδικά τμήματα των δημόσιων βιβλιοθηκών στις Η.Π.Α., απαρτίζεται από μη λογοτεχνικά βιβλία. Το ποσοστό αυτό αμφισβητήθηκε από έρευνα του E. Chittenden, που πραγματοποιήθηκε στα παιδικά τμήματα των δημόσιων βιβλιοθηκών και ανέδειξε πως το ποσοστό των μη λογοτεχνικών βιβλίων αγγίζει το 39% ενώ το ποσοστό των λογοτεχνικών το 61 %. Στον Ελλαδικό χώρο τώρα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε σχολικές βιβλιοθήκες των δημοτικών σχολείων της Λαμίας, τα βιβλία γνώσεων αποτελούσαν το 27% του συνόλου των βιβλίων. Βεβαίως τα ποσοστά αυτά δεν μας δείχνουν

στοιχεία ούτε για τη χρήση αλλά ούτε για τη σπουδαιότητα και την ποιότητα αυτών των βιβλίων που βρίσκονται στις βιβλιοθήκες (Καρπόζηλου, 1997).

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ

Η ποσοτική αύξηση και η άνθιση που γνώρισαν τα βιβλία γνώσεων δεν αντιπροσωπεύει την χρήση και την αντιμετώπιση τους, ούτε την ενασχόληση μελετητών με το συγκεκριμένο είδος, εφόσον έχει γίνει γνωστό πως η σημασία που έχει αποδοθεί σε αυτά δεν είναι ανάλογη ούτε προς τον αριθμό τους, ούτε προς τη σπουδαιότητά τους. Χαρακτηριστικό στοιχείο στην κατάσταση αυτή, αποτελεί η εικόνα του παιδικού βιβλίου γνώσεων στην ελληνική πραγματικότητα. Παρά λοιπόν την άνθιση που γνώρισαν τα παιδικά βιβλία γνώσεων κατά τον 20^ο αιώνα όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, με την ποσοτική αύξηση, την ποικιλία στη θεματολογία και την θέση που διεκδικούσαν στις βιβλιοθήκες, το ποσοστό των μη λογοτεχνικών βιβλίων που άγγιζε το 20% του συνόλου των παιδικών βιβλίων έπεσε στο 12% ήδη από το 1999. Τα βιβλία επίσης που φαίνεται να κυκλοφορούν στην ελληνική αγορά κατά το διάστημα αυτό είναι παλαιά και δεν πληρούν τις προδιαγραφές, ώστε να χαρακτηριστούν κατάλληλα. Η σημασία όμως που έχει αποδοθεί στα βιβλία γνώσεων όλα αυτά τα έτη γίνεται φανερή μέσα από διάφορες καταστάσεις και στοιχεία που περιγράφονται παρακάτω.

Είναι γεγονός πως οι έρευνες και οι θεωρητικές μελέτες που αφορούν τα βιβλία γνώσεων, σπανίζουν, κάτι το οποίο εκφράζουν και οι Brodway και Howland. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη διατύπωση αυτή αποτελεί η διαπίστωση σε προηγούμενο κεφάλαιο για την απουσία ενός ολοκληρωμένου ορισμού του είδους, με την αυστηρή έννοια του ορισμού, καθώς όλοι ορισμοί που επικρατούν είναι καθαρά περιγραφικοί. Οι αιτίες της κατάστασης αυτής που επικρατεί είναι πολλές. Αρχικά η γενικότερη καθυστέρηση στην συστηματική ενασχόληση με το παιδικό βιβλίο έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καθυστέρηση της μελέτης του κάθε είδους. Ακόμη και η ταύτιση του εξωσχολικού παιδικού βιβλίου με το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο συνέβαλε στη κατάσταση αυτή. Κατά κανόνα οι περισσότεροι αναγνώστες και μελετητές ταύτιζαν και εξακολουθούν να ταυτίζουν, το εξωσχολικό παιδικό βιβλίο με το παιδικό λογοτεχνικό. Σε έρευνα της Margery Fisher, διαπιστώθηκε, πως όταν ζητήθηκε από ορισμένους να κατονομάσουν συγγραφείς παιδικών βιβλίων, οι απαντήσεις που δόθηκαν αφορούσαν συγγραφείς λογοτεχνικών κειμένων. Η εξήγηση που δίνει η Fisher για τη κατάσταση αυτή, είναι ότι ακόμη και ένα μέτριο λογοτεχνικό έργο περιέχει μια ομορφιά, στην οποία το βιβλίο γνώσεων ίσως υστερεί,

γι' αυτό και πολλοί συγγραφείς παιδικών βιβλίων γνώσεων μένουν στο σκοτάδι. Μιαν άλλη αιτία του παραγκωνισμού των βιβλίων γνώσεων είναι η ενασχόληση με το παιδικό βιβλίο και τη μελέτη του, ανθρώπων, που προέρχονταν από κλάδους της φιλοσοφίας, παιδαγωγικής, ψυχολογίας, οι οποίοι δεν μπορούσαν να προσεγγίσουν με τα ίδια κριτήρια τα βιβλία γνώσεων σε σχέση με άλλους μελετητές αλλά και προωθούσαν το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο ως το πιο κατάλληλο (Καρπόζηλου, 1997).

Ο παραγκωνισμός αυτός φανερώνεται και από τα άρθρα και τις μελέτες που δημοσιεύονται στα φιλολογικά και παιδαγωγικά περιοδικά, που αφορούν κυρίως το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο. Ακόμη και τα σεμινάρια που έχουν οργανωθεί από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου είναι αφιερωμένα στην παιδική λογοτεχνία. Παράλληλα τα ιστορικά στοιχεία είναι μηδαμινά σε αντίθεση με τα λογοτεχνικά βιβλία και την παιδική λογοτεχνία γενικότερα. Απόδειξη της κατάστασης αυτής αποτελεί η συγγραφή και η έκταση που καταλαμβάνουν οι Ιστορίες Παιδικής Λογοτεχνίας, π.χ. τέσσερις Ελληνικές Ιστορίες της Παιδικής Λογοτεχνίας, του Δ. Γιάκου (1977), της Ν. Κοντράρου (1978), του Χ. Σακελλαρίου (1984) και του Α. Δελώνη (1986), σε αντίθεση με τα βιβλία γνώσεων στα οποία αναφέρονται μόνο τα δύο τελευταία συγγράμματα και δεν έχει γίνει καμιά προσπάθεια οργανωμένης μελέτης. Η ιστορία των βιβλίων γνώσεων έχει την μορφή σύντομων αναφορών μέσα σε βιβλία που αναφέρονται γενικότερα στο παιδικό βιβλίο και τη λογοτεχνία. Έτσι ο Χ. Σακελλαρίου αφιερώνει τρεις σελίδες (σ.304-307) για το «Εγκυκλοπαιδικό και Επιστημονικό βιβλίο» στο οποίο υπάρχουν κυρίως κατάλογοι βιβλίων και ο Α. Δελώνης αφιερώνει πέντε σελίδες (74-79) για τα «λογοτεχνικά έργα γενικών γνώσεων». Βεβαίως η μελέτη των παιδικών βιβλίων γνώσεων σε ξενόγλωσσα συγγράμματα που αφορούν την παιδική λογοτεχνία δεν έχει καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα, εφόσον ο όρος χρησιμοποιείται με διαφορετικό τρόπο και συμπεριλαμβάνει το σύνολο της γραμματείας τους (Καρπόζηλου, 1997).

Όσον αφορά τώρα την προβολή των βιβλίων γνώσεων από τα ΜΜΕ τα αποτελέσματα αποδεικνύουν για άλλη μια φορά την περιθωριοποίηση του παιδικού βιβλίου γνώσεων. Σύμφωνα με έρευνα της Καρπόζηλου που αφορά την καραμέτρηση των λογοτεχνικών βιβλίων και των βιβλίων γνώσεων που κρίνονται, σχολιάζονται ή παρουσιάζονται, προκύπτει πως τα λογοτεχνικά βιβλία υπερτερούν σε σχέση με τα βιβλία γνώσεων. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση τρία διαφορετικά

έντυπα της εποχής το «Διαβάζω», το «Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας» και το «Οδηγός Παιδικού- Νεανικού Βιβλίου» σε σειρά δεκαπέντε ετών όπου όπως αποδείχθηκε τα αποτελέσματα ήταν τα αναμενόμενα με βάση όλα όσα έχουν ειπωθεί για το βιβλίο γνώσεων (Καρπόζηλου, 1997).

Στοιχείο που επίσης προβλέπει την σημασία που αποδίδεται στο βιβλίο γνώσεων αποτελεί και η χρησιμοποίηση του συγκεκριμένου στη διαδικασία της διδασκαλίας. Στα προγράμματα που αξιοποιούν και άλλα βιβλία πέραν των σχολικών εγχειριδίων, φαίνεται πάλι να έχει το προβάδισμα το λογοτεχνικό βιβλίο, κυρίως επειδή θεωρείται πως τα συγκεκριμένα συμβάλουν περισσότερο στην γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Παρόμοια είναι τα αποτελέσματα και στις Η.Π.Α και την Μεγάλη Βρετανία, στις οποίες γίνεται χρήση εξωσχολικών βιβλίων στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος και παρά την γενικότερη αναγνώριση της σημασίας του παιδικού βιβλίου γνώσεων δεν γίνεται η χρήση που θα περίμενε κανείς, αφού τα παιδιά προτιμούν περισσότερο τις ιστορίες. Για το λόγο αυτό αμερικάνικα και αγγλικά περιοδικά καθώς διαπίστωσαν την προτίμηση της ανάγνωσης ιστοριών αφιερώνουν τεύχη στα βιβλία γνώσεων με σκοπό την προώθηση τους και προτείνουν τρόπους αξιοποίησης αυτών. Σε αντίθεση με τις προσπάθειες που γίνονται στις ξένες χώρες για την προώθηση του βιβλίου γνώσεων στην Ελλάδα το βιβλίο γνώσεων δεν κατέχει τη θέση που θα έπρεπε, με χαρακτηριστικό στοιχείο τα ελληνικά πανεπιστήμια, όπου δεν αφιερώνεται πολύς χρόνος για τα βιβλία γνώσεων στο πλαίσιο του μαθήματος «παιδική λογοτεχνία», στοιχείο που εντοπίζεται και κατά τη σημερινή εποχή (Καρπόζηλου, 1997).

Για την βράβευση των παιδικών βιβλίων, παρατηρήθηκε πως τα λογοτεχνικά βιβλία κατέχουν την πρώτη θέση στους επαίνους, τις διακρίσεις και τα βραβεία. Το αμερικάνικο ετήσιο βραβείο John Newbery Medal για παράδειγμα, από το 1922 έως το 1988 δόθηκε μόνο επτά φορές σε βιβλίο γνώσεων. Η θεματολογία των βιβλίων που βραβεύτηκαν είχε να κάνει κυρίως με την ιστορία και την βιογραφία. Ευτυχώς όμως άλλοι φορείς στις Η.Π.Α και τη Μεγάλη Βρετανία έχουν θεσμοθετήσει βραβεία για βιβλία γνώσεων που κυμένονται σε τομείς θετικών και κοινωνικών επιστημών. Θετική επίσης κρίνεται και η θεσμοθέτηση βραβείου από το αμερικάνικο εθνικό συμβόλαιο για τη διδασκαλία των αγγλικών. Κάτι τέτοιο δίνει πολλές ελπίδες για την περαιτέρω αξιοποίηση των βιβλίων γνώσεων, πέρα από τους τομείς της ιστορίας, των

φυσικών επιστημών, της γεωγραφίας κ.λπ. Από την άλλη στη Γερμανία τα βιβλία γνώσεων διεκδικούν μια ανάλογη θέση των τίτλων που παρουσιάζονται στα δικά τους βραβεία. Στην Ελλάδα σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν για τα βιβλία που βραβεύτηκαν από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου κατά το 1970-2007, η ύπαρξη των βιβλίων γνώσεων αγνοείται παρόλο που ορισμένα από αυτά που βραβεύτηκαν μπορούν να συμπεριληφθούν στα βιβλία γνώσεων. Τα Κρατικά Βραβεία Λογοτεχνίας πάντως, που απονέμονται από το 1956 έως σήμερα, άρχισαν να βραβεύουν παιδικά λογοτεχνικά βιβλία από το 1991 και το 1999 προχώρησαν στην θεσμοθέτηση βραβείου για «Παιδικό βιβλίο γνώσεων»

Κλείνοντας δεν μπορεί να μη τονιστεί η προσπάθεια που γίνεται στον ελλαδικό χώρο, ώστε να βγει το παιδικό βιβλίο γνώσεων από την αφάνεια. Η ενασχόληση ολοένα και περισσότερων μελετητών και συγγραφέων με το συγκεκριμένο είδος βιβλίου, οι απόπειρες ορισμένων εκπαιδευτικών να το συμπεριλάβουν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, η θεσμοθέτηση ενός ετήσιου κρατικού βραβείου και η συγγραφή ενός τεύχους των ΚΕΙΜΕΝΩΝ για το βιβλίο γνώσεων αποτελούν παράδειγματα της προσπάθειας αυτής. Αναγκαίο επίσης στην προσπάθεια αυτή, θα ήταν να γίνει επαναπροσδιορισμός των κριτηρίων αξιολόγησης των παιδικών βιβλίων γνώσεων και ενημέρωση αυτών που έρχονται σε επαφή με το παιδικό βιβλίο γνώσεων ώστε να μειωθούν τα ακατάλληλα βιβλία γνώσεων, να προωθηθούν όσο το δυνατόν τα ορθά, αλλά και να επιτευχθεί η γενικότερη βελτίωσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΑ ΕΙΔΗ, Η ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΝΩΣΕΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η επιμέρους κατηγοριοποίηση των βιβλίων γνώσεων. Λόγω της ποσοτικής αύξησης των βιβλίων γνώσεων η ταξινόμηση τους αποτελεί επιτακτική ανάγκη για λόγους κυρίως πρακτικούς και επιστημονικούς. Η ταξινόμηση του παιδικού βιβλίου σε διάφορες κατηγορίες μπορεί να γίνει με βάση διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια (μορφή, ρυθμός, περιεχομένο κ.ά.). Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί τρόποι ταξινόμησής τους εδώ και αρκετές δεκαετίες. Με την εξέλιξη όμως των επιστημών, την εκδοτική έκρηξη των τελευταίων χρόνων, τις νέες τεχνικές στην εκτύπωση και τον εμπλουτισμό των βιβλίων γνώσεων σε θέματα εμφάνισης και περιεχομένου, ανιχνεύονται και άλλα βιβλία που δεν συμπεριλαμβάνονται στις κατηγοριοποιήσεις των περασμένων δεκαετιών. Έτσι λοιπόν από τότε έχουν δημιουργηθεί ακόμη περισσότερες κατηγορίες με σκοπό την κατηγοριοποίηση όλων των βιβλίων του είδους.

Η διαίρεση πάντως των παιδικών βιβλίων, παρ'όλη την ποικιλομορφία που παρουσιάζει και τις διαφορετικές απόψεις για την χρησιμότητά της, κρίνεται απαραίτητη καθώς διευκολύνει κατα πολύ τους ενήλικες που ασχολούνται με τα παιδικά βιβλία. Έτσι οι βιβλιοθηκάριοι, βιβλιοπώληδες κλπ. κατατάσσουν και ταξινομούν τα βιβλία με βάση αυτές τις κατηγορίες ώστε να επιτυγχάνεται η ταχύτερη αναζήτηση και ανεύρεση των βιβλίων από τους ενδιαφερόμενους. Σαφώς όταν αναφερόμαστε σε ενδιαφερόμενους δεν εννοούμε το παιδί, για το οποίο μπορεί να μην έχει καμία σημασία η ταξινόμηση των βιβλίων γνώσεων, αλλά για τους ενήλικες οι οποίοι πιθανόν να επιλέγουν τα βιβλία για τους μικρούς αναγνώστες. Ταυτόχρονα με τους προαναφερθέντες, ευνοούνται και οι μελετητές που ασχολούνται με τα παιδικά βιβλία, οι οποίοι προσπαθούν να εντοπίσουν τα θέματα που κυριαρχούν κάθε εποχή, την εμφάνιση νέων ειδών, τις αναγνωστικές προτιμήσεις, τις αλλαγές τους κλπ. (Καρπόζηλου, 1997).

Οι κατηγοριοποιήσεις των βιβλίων είναι πολλές όπως προαναφέρθηκε και στηρίζονται σε διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια. Πολλά από αυτά αφορούν κυρίως τη μορφή και το περιεχόμενο. Για την κατηγοριοποίηση των βιβλίων γνώσεων με

βάση το περιεχόμενο υπάρχουν πολλές προτάσεις. Έτσι οι B. Cullinan και L. Galda (1998) ταξινόμησαν τα βιβλία γνώσεων με βάση την επιστήμη, από την οποία προέρχονται τα δεδομένα που παρουσιάζονται π.χ. επιστήμη (βιολογία-τεχνολογία), κοινωνικές επιστήμες (ιστορία-θρησκεία-κοινωνιολογία), μαθηματικά, γλώσσα και τέχνη (Νατσιοπούλου, 2012).

Παρόμοια οι Sutherland και Arbutnot διέκριναν τα βιβλία γνώσεων με βάση το περιεχόμενο σε κατηγορίες όπως οι βιολογικές, οι φυσικές, οι κοινωνικές επιστήμες, η θρησκεία, η ιστορία, οι τέχνες, οι δραστηριότητες, τα πειράματα κλπ. Τον σκοπό μιας τέτοιας προσέγγισης αναγνώρισε και ο Martin Hussong, ο οποίος όμως επισήμανε και τις δυσκολίες που προκύπτουν από την ένταξη ενός βιβλίου στην μία ή την άλλη κατηγορία, λόγω του διευρυμένου περιεχομένου του, το οποίο μπορεί ταυτόχρονα να αντιστοιχεί σε διάφορες κατηγορίες (Καρπόζηλου, 1997).

Από την άλλη οι Ch. Huck et al. (1997) ένταξαν τα βιβλία γνώσεων, με βάση κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα στον τρόπο προσέγγισης του αντικειμένου, σε δέκα κατηγορίες όπως περιγράφονται παρακάτω: 1. Βιβλία που επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους σε μια γενική και κυρίαρχη ιδέα όπως είναι τα χρώματα, τα σχήματα κτλ. 2. Πληροφοριακά εικονοβιβλία, στα οποία το κείμενο απουσιάζει ή είναι λιγοστό και η εικόνα είναι κυρίαρχη. 3. Φωτογραφικά δοκίμια, στα οποία χρησιμοποιείται η φωτογραφία στην εικονογράφηση τους. 4. Βιβλία αναγνώρισης, τα οποία περιέχουν εικόνες αντικειμένων με την ονομασία τους και βοηθούν τα πολύ μικρά παιδιά να αναγνωρίσουν ή να μάθουν πράγματα. 5. Βιβλία που περιγράφουν το βιολογικό κύκλο ζώων, πτηνών, δέντρων κτλ. 6. Βιβλία πειραμάτων και ενασχολήσεων, στα οποία παρουσιάζεται ο τρόπος εκτέλεσης πειραμάτων και δραστηριοτήτων. 7. Βιβλία που αποσπών τις πληροφορίες τους από την παράδοση, εφημερίδες, δοκίμια κτλ. 8. Βιβλία που επιχειρούν τη γενική επισκόπηση του θέματος που εξετάζουν. 9. Βιβλία εξειδικευμένα για ένα συγκεκριμένο θέμα. 10. Βιβλία δεξιοτεχνίας και οδηγί (Νατσιοπούλου, 2012).

H J. Glazer (1991) και η R. Lukens (1999) διέκριναν τα βιβλία γνώσεων με βάση την τεχνική παρουσίαση του περιεχομένου τους. Έτσι προκύπτουν τα πληροφοριακά βιβλία και οι βιογραφίες. Τα πληροφοριακά βιβλία με τη σειρά τους χωρίζονται στα βιβλία που παρουσιάζουν έννοιες και απευθύνονται σε μικρότερα παιδιά καθώς έχουν απλή μορφή, στα βιβλία που δίνουν πληροφορίες μέσα από την εξέλιξη μιας ιστορίας

και στα βιβλία που δίνουν πληροφορίες με τη μορφή ερωτήσεων-απαντήσεων. Στις βιογραφίες απο την άλλη κατατάσσονται τα βιβλία που περιγράφουν τη ζωή ή ένα κομμάτι της ζωής κάποιου προσώπου είτε με τη μορφή κάποιας ιστορίας είτε με τη μορφή της περιγραφής μαρτυριών (Νατσιοπούλου, 2012).

Η Μ. Καρπόζηλου (1997) διαχωρίζει τα βιβλία γνώσεων με βάση το σκοπό που επιδιώκουν σε δύο κατηγορίες που είναι τα πληροφοριακά ή καθαρά βιβλία γνώσεων και τα κοινά πραγματογνωστικά βιβλία. Στα πληροφοριακά βιβλία ανήκουν βιβλία που μοιάζουν περισσότερο με σχολικά εγχειρίδια ή επιστημονικά βιβλία, τέτοια είναι οι εγκυκλοπαίδειες, τα λεξικά, οι άτλαντες, η χρήση των οποίων συνδέεται με το σχολείο, εφόσον οι παρεχόμενες πληροφορίες συχνά ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις κάποιου μαθήματος ή κάποιας σχολικής εργασίας. Στα πληροφοριακά βιβλία ανατρέχει κάποιος για την ανεύρεση μιας συγκεκριμένης πληροφορίας και σπανίως διαβάζονται ολόκληρα. Ένα από τα πρώτα πληροφοριακά βιβλία που μεταφράστηκε στα ελληνικά και κυκλοφόρησε την περίοδο του νεοελληνικού Διαφωτισμού είναι η εικονογραφημένη εγκυκλοπαίδεια του Friedrich Justin Bertuch (1747-1822), όπου στόχευε στην ευκολότερη εκμάθηση Φυσικής Ιστορίας με μια σειρά εικόνων. Στα κοινά πραγματογνωστικά η γνώση παρέχεται μέσα απο την εξέλιξη κάποιας ιστορίας. Στα συγκεκριμένα μπορούμε να εντάξουμε όσα ασχολούνται με την ιστορία, τον πολιτισμό, την αρχαιολογία, τις ανακαλύψεις, την τεχνολογία, τις εφευρέσεις, τη θρησκεία, το περιβάλλον και τις βιογραφίες σημαντικών προσωπικοτήτων. Τα θέματα ενασχόλησης των κατηγοριών αυτών είναι συχνά κοινά ενώ ο τρόπος προσέγγισης και ο σκοπός που εξυπηρετεί η κάθε κατηγορία συχνά διαφέρει. Τα πληροφοριακά βιβλία γνώσεων έχουν ως στόχο να χρησιμοποιηθούν ως βοηθήματα μέσα απο τα οποία ο αναγνώστης θα αντλήσει τις πληροφορίες ενώ τα κοινά πραγματογνωστικά βιβλία έχουν στόχο να διδάξουν με ευχάριστο τρόπο, γιαυτό και οι πληροφορίες αντλούνται μέσα απο την εξέλιξη μιας ιστορίας που θα διαβαστεί ολόκληρη (Καρπόζηλου, 1997).

Άλλοι μελετητές όπως Aust χωρίζουν τα εξωσχολικά βιβλία γνώσεων σε διδακτικά και αφηγηματικά. Στα διδακτικά κατατάσσονται τα βιβλία ενασχολήσεων, τα πληροφοριακά, οι οδηγοί και τα βιβλία των παιχνιδιών και δραστηριοτήτων, ενώ στα αφηγηματικά εμπεριέχονται τα ταξιδιωτικά, τα βιβλία της επικαιρότητας, τα ψυχαγωγικά, οι βιογραφίες και τα βιβλία φυσικής ιστορίας (Καρπόζηλου, 1997).

Τα βιβλία γνώσεων ως προς την τεχνική τους μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τα καθαρά βιβλία γνώσεων και τα βιβλία που προσφέρουν τις γνώσεις μέσω μιας φανταστικής ιστορίας. Τα πρώτα μοιάζουν με σχολικά εγχειρίδια ή με επιστημονικά βιβλία σε πιο απλή μορφή ενώ τα δεύτερα παρέχουν πληροφορίες για πρόσωπα και αντικείμενα μέσα από την πλοκή μιας ιστορίας. Χάρη σε αυτή την ιδιομορφία τους, τα βιβλία γνώσεων που εμπεριέχουν τις γνώσεις μέσα σε μια ιστορία, κινούνται ανάμεσα στα λογοτεχνικά και τα μη λογοτεχνικά βιβλία ανάλογα με την έμφαση που δίνουν στο φανταστικό ή το γνωστικό μέρος τους. Βεβαίως για να χαρακτηριστεί ως βιβλίο γνώσεων ένα βιβλίο τέτοιου είδους, θα πρέπει να παρουσιάζει κατά κύριο λόγο τα στοιχεία και τις πληροφορίες μέσα σε μια ιστορία και όχι να τα χρησιμοποιεί χάριν της εξέλιξης της ιστορίας. Τα βιβλία γνώσεων μπορεί να ακολουθούν την μία ή την άλλη τεχνική ανάλογα με το στόχο που έχει θέσει ο συγγραφέας και καλούνται να εκπληρώσουν. Αν λοιπόν στόχος του βιβλίου είναι να διδάξει τότε θα ακολουθηθεί η πρώτη τεχνική ενώ αν στόχος είναι να διδάξει και να διασκεδάσει τότε θα ακολουθηθεί η δεύτερη. Η επιλογή της τεχνικής δεν έχει να κάνει με το θέμα ή την ηλικία του παιδιού αλλά με τη διάθεση και τις προθέσεις του συγγραφέα (Καρπόζηλου, 1997)

Κατα καιρούς έχουν ειπωθεί διαφορετικές απόψεις για το αν αποτελεί κατάλληλη μορφή η παροχή γνώσεων μέσα από την εξέλιξη μιας ιστορίας, στην οποία συχνά κυριαρχεί ο άνθρωπος. Παλαιότεροι ερευνητές ισχυρίστηκαν πως η παροχή γνώσεων μέσα από μια ιστορία μπορεί να λειτουργήσει σε βάρος του επιστημονικού μέρους του βιβλίου, καθώς το παιδί δε δίνει την ανάλογη προσοχή στις απαιτούμενες γνώσεις, στην προσπάθειά του να παρακολουθήσει την πλοκή της ιστορίας, τους χαρακτήρες κλπ. Παράλληλα με τον τρόπο αυτό τα επιστημονικά και άλλα δεδομένα που παρουσιάζονται μέσα από την εξέλιξη μιας φανταστικής ιστορίας χάνουν τη σοβαρότητα που τους χρειάζεται. Τον αυστηρό διαχωρισμό ανάμεσα στα λογοτεχνικά έργα και τα βιβλία γνώσεων υποστήριξε ο γερμανός παιδαγωγός Heinrich Joachim Wolgast (1860-1920), από τα τέλη του περασμένου αιώνα (1892), αλλά και Αμερικάνοι ερευνητές. Αντίθετα άλλοι ερευνητές όπως ο Wilhelm Froneman, ο Klaus Doderer και ο Richard Bamberger υποστηρίζουν πως η παροχή πληροφοριών μέσα από ιστορίες, στις οποίες κυριαρχεί ο άνθρωπος, είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη, καθώς

το βιβλίο που παρέχει γνώσεις με τη μορφή κάποιας ιστορίας κερδίζει ευκολότερα το ενδιαφέρον του αναγνώστη γιατί και διαβάζεται συχνότερα και συγχρόνως το παιδικό βιβλίο γνώσεων δεν πρέπει να παρέχει απλώς ξερές γνώσεις όπως τα σχολικά εγχειρίδια αλλά να γίνεται η προσφορά της γνώσης έτσι ώστε να ανοίγουν νέοι ορίζοντες στο μυαλό του αναγνώστη. Οι ερευνητές αυτοί βασίστηκαν κυρίως σε δείγματα αυτού του είδους, όπως είναι τα βιβλία του Joachim Campe, Ο Νέος Ροβινσών (1779-1780) και η Ανακάλυψις της Αμερικής (1782), όπου οι γνώσεις παρέχονται μέσα στο πλαίσιο μιας ιστορίας. Οι προτάσεις αυτές πάντως έχουν γίνει αντικείμενο συστηματικής μελέτης και συζήτησης τα τελευταία χρόνια και ανάμεσα στους υποστηρικτές αυτών συγκαταλέγεται η P. Lauber που πιστεύει πως τα καλύτερα βιβλία από το χώρο των θετικών επιστημών είναι αυτά που παρουσιάζονται με τη μορφή κάποιας ιστορίας και η Αμερικανίδα συγγραφέας Gloria Skurzynski που δηλώνει πως στα βιβλία της χρησιμοποιεί διάφορες τεχνικές παρουσιάσεις των πληροφοριών, με την προϋπόθεση βέβαια πως αυτές δε θα λειτουργούν σε βάρος των στοιχείων που περιγράφονται. Επιπλέον η σύγχρονη πραγματικότητα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και της επιστήμης και τις επιπτώσεις αυτών στον άνθρωπο και το περιβάλλον γύρω του, επιβάλλει την κατάλληλη ενημέρωση πάνω στα θέματα αυτά, την ευαισθητοποίηση και την διαμόρφωση συνείδησης του ανθρώπου μέσα και από το βιβλίο γνώσεων, χωρίς όμως αυτό να λειτουργεί σε βάρος της επιστημονικής εγκυρότητας των παρεχόμενων γνώσεων (Νατσιοπούλου, 2012· Καρπόζηλου, 1997).

Η αρνητική εικόνα που επικρατούσε παλαιότερα για τα καθαρά πραγματογνωστικά βιβλία παρακίνησε διάφορους μελετητές όπως ο Malte Dahrendorf να προχωρίσουν σε μια διαφορετική κατηγοριοποίηση των βιβλίων γνώσεων. Έτσι ο συγκεκριμένος χωρίζει τα βιβλία γνώσεων σε καθαρά βιβλία γνώσεων, σε πραγματογνωστικές αφηγήσεις και σε αφηγηματικά πραγματογνωστικά βιβλία. Τα καθαρά βιβλία γνώσεων μοιάζουν όπως αναφέρθηκε παραπάνω με τα διδακτικά ή ειδικά βιβλία. Οι πραγματογνωστικές αφηγήσεις αντίθετα περιέχουν τα γεγονότα που κατέχουν μια κυρίαρχη θέση, αλλά η παράθεσή τους προϋποθέτει μια φανταστική ιστορία. Τέλος τα αφηγηματικά πραγματογνωστικά βιβλία χρησιμοποιούν το ρεπορτάζ ή τη συνέντευξη για να δώσουν το πραγματογνωστικό τους περιεχόμενο από την προοπτική ενός ανθρώπου που βιώνει, συμμετέχει, πάσχει. Στόχος αυτής την τεχνικής είναι η συναισθηματική εμπλοκή και η ταύτιση του αναγνώστη με τα πρόσωπα της ιστορίας (Καρπόζηλου, 1997). Η Μένη Κανατσούλη πάνω σε αυτό αναφέρει πως τα

βιβλία γνώσεων δε θα πρέπει να παρέχουν τις πληροφορίες στον αναγνώστη με έναν καθαρά εγκυκλοπαιδικό τρόπο αλλά να περιέχουν στοιχεία μυθοπλασίας. Καθώς αυτά δανείζονται στοιχεία από τη λογοτεχνική αφήγηση, αλλάζει το ύφος του αφηγητή που παύει να είναι παντογνώστης και να μεταφέρει αντικειμενικά τη γνώση και προσπαθεί για το καλύτερο βάση των πηγών που διαθέτει. Ο P. Nodelman (1987) υποστηρίζει πως ο κόσμος που περιγράφεται στα βιβλία που προορίζονται για παιδιά είναι πάντα φανταστικός δηλαδή διαφορετικός από τον πραγματικό και πως όλα τα πληροφοριακά βιβλία πρέπει να είναι πάντα μυθοπλαστικά και να προβάλλουν μία μόνο άποψη της πραγματικότητας και όχι το κάθετι σαν απόλυτα αντικειμενικό, μόνο που τα παιδιά θα πρέπει να αντιληφθούν την διαφορά ανάμεσα των κατηγοριών των βιβλίων αυτών (Κανατσούλη, 2000).

Τέλος παρουσιάζεται μια άλλη μορφή κατηγοριοποίησης των βιβλίων γνώσεων που βασίζεται σε μια σύνθεση μορφής και περιεχομένου. Βάση της συγκεκριμένης πρότασης, τα βιβλία γνώσεων χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Πρώτη κατηγορία αποτελούν τα «καθαρά βιβλία», τα οποία καταπιάνονται με θέματα που αφορούν τη φύση και οικολογία, το διάστημα, τη μουσική, τα μαθηματικά, τη γλώσσα, την ιστορία και παραπέμπουν πιο πολύ σε εγκυκλοπαίδειες, λεξικά και βιβλία τέτοιου είδους. Στο συγκεκριμένο είδος οι γνώσεις παρουσιάζονται αυτούσιες κάτω από το μέρος των εικόνων, μέσα στις εικόνες, ενδιάμεσα ή στα πλαίσια δίπλα τους. Έπειτα στη δεύτερη κατηγορία κατατάσσονται τα «λογοτεχνίζοντα βιβλία» με θέματα όπως η φύση, η διατροφή και η εκμάθηση της γλώσσας. Τα βιβλία αυτά απευθύνονται στον αναγνώστη με μια χαλαρή αφήγηση, χωρίς κάποια ουσιαστική υπόθεση και ζωντανά μυθοπλαστικά στοιχεία. Στη τρίτη κατηγορία ανήκουν τα «λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων» που περιέχουν θέματα όπως η φύση και η οικολογία, η διατροφή, ο ηλεκτρισμός, η μυθολογία, η αρχαιολογία, οι βιογραφίες κλπ. Τα συγκεκριμένα είναι μυθοπλαστικά και περιέχουν πληροφορίες μέσα σε διάφορες ενδιαφέρουσες υποθέσεις. Τελευταία κατηγορία αποτελούν τα μεικτά βιβλία που ασχολούνται με το περιβάλλον, τη διατροφή, τους οδηγούς πόλεων, τους ταιδιωτικούς οδηγούς, τις βιογραφίες κλπ. Η κατηγορία αυτή περιέχει βιβλία στα οποία παραθέτονται λογοτεχνικές ιστορίες και γνωστικό υλικό μαζί ή προς το τέλος παραθέτουν το γνωστικό υλικό που έχει σχέση με τις ιστορίες (Παπαδάτος, 2009)

Τα βιβλία γνώσεων πάντως ανεξάρτητα απο τη μορφή, ακολουθούν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που τα διαχωρίζουν από τις υπόλοιπες κατηγορίες. Έτσι αυτά στοχεύουν στη μετάδοση γνώσεων και πληροφοριών, έχουν εσωτερικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν σε σχολικά βιβλία, σαν κώδικας επικοινωνίας είναι πολύ κοντά στον πληροφοριακό, ενημερωτικό λόγο, σε συνδυασμό με στοιχεία διδακτισμού και είναι βιβλία πλούσια εικονογραφημένα, με φωτογραφίες, σχεδιαστικές αναπαραστάσεις, χάρτες που στοχεύουν τόσο στον εμπλουτισμό του κειμένου, και στην καλύτερη τεκμηρίωση του, όσο και στο να λειτουργήσουν τα παραπάνω από μόνα τους ως πηγές πληροφόρησης. Συνήθως είναι οργανωμένα σε εκδοτικές σειρές ανάλογα με την ηλικία και σε θεματικούς κύκλους. Επίσης είναι σύμφωνα με τις νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις καθώς προσεγγίζουν διαθεματικά τα γνωστικά αντικείμενα. Η Μ. Ντεκάστρο τα χαρακτηρίζει ως τα πρώτα επιστημονικά βιβλία για παιδιά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^Ο

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Καθώς τα βιβλία γνώσεων παρουσιάζουν μια ποσοτική αύξηση και η κοινωνία προωθεί την απόκτηση ολοένα και περισσότερων γνώσεων, τα βιβλία γνώσης αποτελούν μια καλή επιλογή τόσο για τα ίδια τα παιδιά ως βιβλία ελκυστικά και ενδιαφέροντα που τα βοηθούν να ανακαλύψουν νέα πράγματα και να εξηγήσουν φαινόμενα και έννοιες, όσο και για τους ενήλικες, ως βιβλία χρήσιμα και ωφέλιμα αφού έχουν να μάθουν κάτι στα παιδιά. Ωστόσο τα βιβλία αυτά παρά την ποικιλομορφία τους πρέπει να ακολουθούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις ώστε να θεωρούνται ποιοτικά και κατάλληλα για τους δέκτες αυτών και να θέτονται κάποια αξιολογικά κριτήρια.

Τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν τα βιβλία γνώσεων είναι ποικίλα και συχνά ανανεώνονται. Κάποια από τα βασικά κριτήρια είναι η ακρίβεια, η εγκυρότητα, η αξιοπιστία των γνώσεων που παρουσιάζονται καθώς και η ενημέρωση για τις εξελίξεις πάνω στο θέμα. Ακόμη θα πρέπει να αξιολογείται η εξωτερική εμφάνιση, η γλώσσα, το ύφος, η μορφή και η οργάνωση του βιβλίου.

Ξεκινώντας λοιπόν με τα χαρακτηριστικά που καθιστούν ένα βιβλίο γνώσεων ποιοτικό θα πρέπει να λάβουμε υπόψη πως ένα βιβλίο γνώσεων για να είναι επιτυχημένο θα πρέπει ο σκοπός του βιβλίου και το αναγνωστικό κοινό να προσδιορίζονται από την αρχή. Στη συνέχεια η ακρίβεια, η εγκυρότητα καθώς και η αντικειμενικότητα αποτελούν στοιχεία σημαντικά ενός βιβλίου γνώσεων. Τα γεγονότα λοιπόν που παρουσιάζονται θα πρέπει να ακολουθούν αυτή τη κατεύθυνση. Πιο αναλυτικά οι πληροφορίες που προσφέρονται θα πρέπει να είναι επιστημονικά τεκμηριωμένες και καθόλου ανακριβείς, παρόλο που λόγω της εξέλιξης της επιστήμης, κάποιες από αυτές μπορεί να διαμορφωθούν διαφορετικά ή να χάσουν την ισχύ τους. Αυτό σημαίνει πως ο συγγραφέας ενός παιδικού βιβλίου γνώσεων οφείλει να γνωρίζει σε βάθος το θέμα που αναλύει και να διαθέτει όλες τις απαιτούμενες επιστημονικές γνώσεις. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο εξωτερικό θέτουν ακριβώς αυτό το ερώτημα, ποιος γράφει τα βιβλία γνώσεων, αφού συνήθως σπάνια αναφέρονται τα ονόματά τους, τα βιογραφικά τους, αλλά και οι πηγές τις οποίες

χρησιμοποιούν. Η έρευνα των Broadway M και Howland M., μετά την ανάλυση 73 ερωτηματολογίων απαντηθέντων από συγγραφείς βιβλίων γνώσεων, έδειξε ότι η επιστημονική ή η εκπαιδευτική εμπειρία πάνω στο θέμα συγγραφής είναι ανεπαρκής, η συγγραφική εμπειρία δεν αντανakλούσε ισχυρή επιστημονική κατεύθυνση, η βιβλιογραφική αναζήτηση στηρίχθηκε ως επί το πλείστον στις προσωπικές βιβλιοθήκες και το προσωπικό ενδιαφέρον υπήρξε το πρωταρχικό κίνητρο για την επιλογή του θέματος. Ωστόσο η Skurzynski Gloria, συγγραφέας παιδικών βιβλίων γνώσεων, αντιτιθέμενη στην παραπάνω έρευνα υποστηρίζει ότι το πιο σημαντικό είναι να μπορεί ο συγγραφέας να προσεγγίζει και να ελκύει το παιδικό κοινό. Προσθέτει επίσης ότι ο συγγραφέας παιδικών βιβλίων υπερτερεί σε σχέση με τον ειδικό επιστήμονα γιατί γνωρίζει πώς να κάνει το θέμα ενδιαφέρον στα παιδιά και γιατί ο ίδιος μπορεί να έχει τις ίδιες απορίες με εκείνα ως προς το θέμα. Σ' αυτό η Καρπόζηλου Μ. παρατηρεί ότι το παιδί πλέον θεωρείται ικανό να εκτιμήσει την πολυπλοκότητα των επιστημονικών θεμάτων αρκεί να του παρουσιάζονται με τον κατάλληλο τρόπο. Ενώ σύμφωνα με την Connie Epstein απαιτείται συνεργασία των συγγραφέων με ειδικούς επιστήμονες για τη συγγραφή ενός προσεγγμένου και τεκμηριωμένου βιβλίου κυρίως αν πρόκειται να διαβασθεί από μικρούς αναγνώστες, γιατί είναι τα πρώτα «επιστημονικά» βιβλία με τα οποία έρχονται σε επαφή και αυτό μπορεί να είναι καθοριστικό για τη σχέση του παιδιού με το βιβλίο (Καρπόζηλου, 1997 · Παπαντωνάκης, 2010).

Παράλληλα ο συγγραφέας θα πρέπει να είναι αντικειμενικός λαμβάνοντας υπόψη όλο το διαθέσιμο υλικό, χωρίς να παραλείπει σημαντικά στοιχεία, αφού η παράλειψη γεγονότων πάνω σε ένα θέμα που περιγράφεται σε ένα βιβλίο μπορεί να οδηγήσει σε λάθος συμπεράσματα. Θα πρέπει επίσης να παρουσιάζει όλες τις αντίθετες απόψεις πάνω σε αμφιλεγόμενα θέματα, δηλώνοντας την ασυμφωνία των επιστημόνων, αφού βέβαια παρουσιάσει και τις δικές του απόψεις. Είναι απαραίτητη βέβαια η διαφοροποίηση ανάμεσα στις προσωπικές απόψεις του συγγραφέα και στα αποδεδειγμένα γεγονότα, δηλαδή να δηλώνεται η διαφορά ανάμεσα στη θεωρία και την πραγματικότητα. Έτσι οι πληροφορίες που περιγράφονται σε ένα βιβλίο δε θα πρέπει να διατυπώνονται με τελεσίδικο τρόπο και κατηγορηματικό τρόπο και κυρίως στα επιστημονικά θέματα, εφόσον ο επιστημονικός κλάδος είναι συνεχώς ανανεούμενος και εξελισσόμενος και δίνει τη δυνατότητα συνεχούς μελέτης. Ως προς αυτό ο Laurence Pringle αναφέρει *«ότι ο αφηγητής δεν είναι πια πολυμαθής, ούτε*

απόλυτα βέβαιος για τις γνώσεις του και η αντικειμενικότητα της αφήγησης όχι μόνο δεν είναι πραγματική, αλλά ούτε και επιθυμητή οπωσδήποτε» Σύμφωνα με την Μάρθα Καρπόζηλου (1997) στοιχεία που λειτουργούν εις βάρος της επιστημονικής ακρίβειας είναι η υπεραπλούστευση της ύλης, η γενίκευση χωρίς τεκμηριωμένα επιχειρήματα και η προσωποποίηση του φυσικού κόσμου. Τέλος ο συγγραφέας θα πρέπει να είναι σε θέση να ενημερώσει το βιβλίο του σε περίπτωση που τα επιστημονικά δεδομένα που χρησιμοποίησε δεν είναι πια σε ισχύ λόγω της εμφάνισης νέων ανακαλύψεων, θεωριών και αλλαγών στον τρόπο αντιμετώπισης διάφορων φαινομένων (Παπαντωνάκης, 2010).

Η οργάνωση της ύλης παίζει επίσης καθοριστικό ρόλο στην αξιολόγηση του βιβλίου γνώσης και αφορά τη διαίρεση του βιβλίου σε κεφάλαια και υποκεφάλαια, τους τίτλους και υπότιτλους, την ύπαρξη πίνακα περιεχομένων, γλωσσариού, ευρετηρίου, στοιχεία δηλαδή που καθιστούν το βιβλίο πιο εύχρηστο για τον αναγνώστη. Όσον αφορά το περιεχόμενο η λογική σειρά των κεφαλαίων και υποκεφαλαίων αποτελεί στοιχείο που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι συγγραφείς. Πολλοί συγγραφείς λοιπόν ξεκινούν από τα πράγματα που είναι γνωστά στο παιδί και προχωρούν στα πιο άγνωστα, άλλοι αρχίζουν από τα απλά και προχωρούν στα δύσκολα, άλλοι επιλέγουν μια χρονολογική σειρά ενώ κάποιοι προτιμούν και την αλφαβητική σειρά. Ακόμη υπάρχουν βιβλία που ξεκινούν από πράγματα που θεωρούνται πιο ενδιαφέροντα για τον αναγνώστη προσπαθώντας να κερδίσουν την προσοχή του ενώ άλλα χρησιμοποιούν τη σύγκριση. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνουν τον αναγνώστη στην ανεύρεση και την αφομοίωση της γνώσης (Παπαντωνάκης, 2010).

Στο βιβλίο της Μάρθας Καρπόζηλου (1997) παρουσιάζονται οκτώ μέθοδοι παρουσίασης των στοιχείων ενός θέματος του J. Smith (1967), οι οποίες είναι οι εξής :

1. Η ύλη παρουσιάζεται σύμφωνα με το ενδιαφέρον που παρουσιάζει χωρίς λογική, χρονολογική ή άλλη σειρά. Η μέθοδος αυτή όπως προαναφέρθηκε έχει στόχο τον εντυπωσιασμό του αναγνώστη.
2. Η χρονολογική και ιστορική παρουσίαση που αφορά κυρίως θέματα όπως η ιστορία μιας χώρας ή περιοχής και οι βιογραφίες.

3. Η τοπική παρουσίαση όπου σημαντικό στοιχείο αποτελεί ο τόπος συχνά όμως συνδυάζεται και με το χρόνο σε ταξιδιωτικά βιβλία, οδοιπορικά ή χρονικά.
4. Η παρουσίαση που βασίζεται στην αιτία και το αποτέλεσμα και συνδυάζεται με τη τεχνική των ερωτοαποκρίσεων.
5. Οι χρήσεις. Σε αυτή τη μέθοδο το κυρίαρχο στοιχείο στην οργάνωση του υλικού είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούνται τα αντικείμενα που παρουσιάζονται.
6. Η παρουσίαση που βασίζεται σε ομοιότητες, διαφορές και αντιθέσεις.
7. Ανακαλύψεις και εφευρέσεις που συμπεριλαμβάνει πληροφορίες και στοιχεία για ένα θέμα μέσα στις βιογραφίες των επιστημόνων.
8. Η παρουσίαση πρώτα γνωστών στοιχείων και έπειτα η μετάβαση σε άγνωστα.

Η γλώσσα, το ύφος και ο τόπος ενός βιβλίου γνώσεων είναι εξίσου σημαντικά κριτήρια. Ένα κακογραμμένο βιβλίο με ξερή γλώσσα, ύφος μονότονο και τόνο συγκαταβατικό είναι απίθανο να προσελκύσει ένα παιδί. Το αυστηρά ελεγχόμενο λεξιλόγιο, οι άσκοπες επαναλήψεις, οι γενικολογικές προτάσεις και οι τεχνικοί όροι που δεν επεξηγούνται με τρόπο κατανοητό είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα αποτυχημένα βιβλία. Οι όροι που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να επεξηγούνται με σαφή και κατανοητό τρόπο. Γιαυτό το λόγο είναι κατάλληλες παρομοιώσεις και μεταφορές που όχι μόνο καθιστούν την ανάγνωση ευχάριστη, αλλά κάνουν πιο κατανοητές ακόμα και τις περίπλοκες ή άγνωστες ιδέες, ενώ προσδίδουν λογοτεχνικότητα στο πληροφοριακό κείμενο. Ένα βιβλίο γνώσεων, όχι μόνο μέσω της επιλογής των γεγονότων του, αλλά μέσω της επιλογής των λέξεων και δομής μπορεί να προσελκύσει τον αναγνώστη του. Ένας καλός συγγραφέας θα εναρμονίσει και το λεξιλόγιο και τη σύνταξη στο επίπεδο της ηλικίας των αναγνωστών, στους οποίους απευθύνεται, ενώ, το χιούμορ μπορεί να προσθέσει απόλαυση στα βιβλία αυτά. Τέλος η λογική σειρά των προτάσεων, των εννοιών και ιδεών, η ομαλή μετάβαση από το ένα θέμα στο επόμενο, η σύνδεση εννοιών είναι επίσης στοιχεία σημαντικά (Παπαντωνάκης, 2010).

Η εικονογράφηση θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και καλλιτεχνικότητα καθώς χρησιμοποιείται για να προβάλλει ή να επεκτείνει το κείμενο. Οι εικόνες θα πρέπει να ανταποκρίνονται στο κείμενο, να συνοδεύονται από επεξηγηματικές λεξάντες ώστε να αποφεύγονται τα λανθασμένα συμπεράσματα. Η απεικόνιση των

αντικειμένων θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα ώστε να μη δημιουργούνται λανθασμένες εικόνες στα παιδιά. Σε κάποια βιβλία η εικονογράφηση έχει πρωταρχικό ρόλο υποβιβάζοντας το κείμενο ενώ σε άλλα οι εικόνες συνοδεύουν ή επεξηγούν το κείμενο, βοηθώντας έτσι τον αναγνώστη στην κατανόησή του. Η εικόνα λοιπόν μπορεί να έχει συνοδευτικό, επεξηγηματικό, πληροφοριακό ή ερμηνευτικό χαρακτήρα (Παπαντωνάκης, 2010).

Ένα παιδικό βιβλίο γνώσεων ακόμη δε θα πρέπει να διαστρεβλώνει τα γεγονότα καθώς τα παιδιά δεν αντιλαμβάνονται τα πράγματα με τον τρόπο των ενηλίκων και δεν είναι σε θέση να κρίνουν, να απορίψουν στοιχεία καθώς και να διακρίνουν τις προκαταλήψεις και τις προπαγάνδες. Η προκατάληψη είναι ένα άλλο στοιχείο που παίζει αρνητικό ρόλο στα βιβλία γνώσεων. Βέβαια είναι δύσκολο κανείς να διακρίνει τις προκαταλήψεις του συγγραφέα αν δεν είναι έντονες. Η χρήση πάντως στερεότυπων ή οι άσκοπες γενικεύσεις αποτελούν στοιχεία αυτής της διάθεσης του συγγραφέα. Κατα καιρούς έχουν εκδοθεί πολλά βιβλία που ακολουθούν τέτοιες πολιτικές. Για το λόγο αυτό ήδη από το 1970 έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης η αποφυγή προβολής αρνητικών στερεότυπων και η προβολή θετικών πανανθρώπινων αξιών. Επίσης πολλοί οργανισμοί, φορείς και ιδρύματα έχουν προβεί στην προώθηση απαραίτητων προδιαγραφών που πρέπει να ακολουθούν τα βιβλία γνώσεων (Καρπόζηλου, 1997).

Τέλος υπάρχουν στοιχεία που παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο καθώς το παιδικό βιβλίο γνώσεων ως κατηγορία του παιδικού βιβλίου συμβάλει και αυτό στην αισθητική καλλιέργεια του παιδιού και παράλληλα ένα προσεγμένο και ευχάριστο βιβλίο προσελκύει και κερδίζει την προσοχή του αναγνώστη. Αυτά λοιπόν είναι η εμφάνιση ενός βιβλίου, τα τυπογραφικά στοιχεία, η ποιότητα του χαρτιού, το σχέδιο και η διάταξη της σελίδας, η ποιότητα της εικονογράφησης, η βιβλιοδεσία, το εξώφυλλο, το μέγεθος και το σχήμα του βιβλίου και το κατά πόσο ο τίτλος ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο του βιβλίου (Καρπόζηλου, 1997).

Παρόμοια είναι τα κριτήρια που πρέπει να ακολουθεί ένα βιβλίο γνώσεων, όπως αναφέρονται από τη Μένη Κανατσούλη (2002):

1. Η ποιότητα του εκδοτικού οίκου, η εμπειρία του συγγραφέα και η ικανότητα του εικονογράφου.

2. Ο σκοπός του βιβλίου και η εκπλήρωση αυτού.
3. Η ακρίβεια των πληροφοριών που παρατίθενται.
4. Τα θέματα με τα οποία ασχολούνται τα βιβλία γνώσεων, τα οποία θα πρέπει να εξετάζονται σε βάθος.
5. Η οπτική με την οποία βλέπει και συζητά ο συγγραφέας το θέμα. Βέβαια θα πρέπει να αποφεύγεται η χρήση στερεοτυπικών αντιλήψεων.
6. Η γνώση του επιπέδου του αναγνωστικού κοινού, ώστε οι πληροφορίες που προφέρονται να ανταποκρίνονται στις αναπτυξιακές του ικανότητες.
7. Η ποιότητα της εικονογράφησης. Η εικονογράφηση θα πρέπει να βασίζεται σε αληθινά στοιχεία και να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αφού η απεικόνιση ενός καρτούν μπορεί να είναι ελκυστικότερη για ένα παιδί αλλά ίσως να διαστρεβλώνει την αλήθεια. Η εικονογράφηση μπορεί να διακοσμεί απλώς το κείμενο, να το ενισχύει ή να διευρύνει τα νοήματα αυτού.
8. Η οργάνωση της σελίδας και η συνολική διευθέτηση του βιβλίου δεν πρέπει να υπερφορτώνουν τον αναγνώστη, αλλά να του δίνουν ευχαρίστηση ή να του κινούν το ενδιαφέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Παρακάτω γίνεται αναφορά στην παιδαγωγική αξία των παιδικών βιβλίων γνώσεων καθώς και στην περαιτέρω αξιοποίηση τους στο σχολικό περιβάλλον. Τα στοιχεία που βρέθηκαν ως προς το θέμα αυτό είναι λιγοστά, επομένως έχει γίνει μια σύνθεση όσων πληροφοριών έχουν βρεθεί ώστε να γνωστοποιηθούν έστω και αυτά τα βασικά οφέλη της χρήσης των παιδικών βιβλίων γνώσεων.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί το παιδικό βιβλίο γνώσεων παρέχει στο παιδί δεδομένα, περιγραφές, παρατηρήσεις, εξηγήσεις και πληροφορίες, με σκοπό να βοηθήσει το παιδί να ανακαλύψει μέσα από τα πράγματα, τα γεγονότα, και τα φαινόμενα τις γενικότερες έννοιες που απαρτίζουν τον φυσικό, επιστημονικό και κοινωνικό κόσμο (Καρποζήλου, 1997). Επομένως αντιλαμβάνεται κανείς την αξία του παιδικού βιβλίου γνώσεων είτε γίνεται σε προσωπικό επίπεδο, στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού είτε γίνεται σε συλλογικό, μέσα στη τάξη στο πλαίσιο του μαθήματος ως συμπλήρωμα στο σχολικό βιβλίο. Με τη χρήση των βιβλίων γνώσεων αρχικά ο ανγνώστης είτε αποκτά νέες γνώσεις είτε βοηθάτε μέσω του τρόπου με τον οποίο είναι γραμμένο ένα βιβλίο γνώσεων να κατανοήσει ήδη υπάρχουσες γνώσεις. Επίσης τα συγκεκριμένα παρέχουν ευκαιρίες στα παιδιά να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα από νέες ακαλύψεις. Οι αναγνώστες του παιδικού βιβλίου γνώσεων έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με το μεγαλείο της επιστημονικής μεθόδου και έρευνας και να παρακινηθούν να ερευνούν από μόνοι τους διάφορα στοιχεία και γεγονότα, ώστε να μη βγάζουν συμπεράσματα χωρίς να έχουν στα χέρια τους τα ακριβή δεδομένα. Παράλληλα τα παιδιά πρέπει να επιλέγουν τα βιβλία γνώσης καθώς η ανάγνωση πολλών βιβλίων διαφορετικών συγγραφέων για ίδια θέματα βοηθά να αντιληφθούν την αντικειμενικότητα της προσφερόμενης γνώσης σε καθένα από αυτά και να αποκτήσουν μια κριτική ματιά σε αυτό το οποίο μελετούν. Διευρύνουν επίσης τους πνευματικούς τους ορίζοντες. Ακόμη αν η εικονογράφηση και γενικότερα η εξωτερική εμφάνιση του βιβλίου είναι προσεγμένη προάγει την καλαισθησία του παιδιού, εφόσον το παιδικό βιβλίο γνώσεων λειτουργεί και αισθητικά. Τέλος τα καλογραμμένα βιβλία γνώσεων αυξάνουν το λεξιλόγιο των παιδιών, επειδή

χρησιμοποιούν νέες λέξεις, εξειδικευμένο λεξιλόγιο και ορολογία και συνεπώς διαφορετική γλώσσα από αυτή των λογοτεχνικών αναγνωσμάτων. Τα παιδιά στην προσπάθεια κατάκτησης της γλώσσας και της εκφραστικής πληρότητας θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με διαφορετικά είδη κειμένων εφόσον κάθε ένα από αυτά κάνει διαφορετική χρήση της. Η δυνατότητα ευχερέστερης έκφρασης και πληρέστερης επομένως επικοινωνίας, λόγω του πλούσιου λεξιλογίου, ενισχύει περισσότερο την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους (Παπαντωνάκης, 2010· Νατσιοπούλου, 2012).

Σύμφωνα με όσα έχουν ειπωθεί ο δάσκαλος οφείλει να κάνει χρήση εξωσχολικών βιβλίων και συγκεκριμένα βιβλίων γνώσεων. Παρόλα αυτά ο δάσκαλος οφείλει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο χρήσης τους και έτσι θα πρέπει :

1. Να αξιοποιεί τα βιβλία γνώσεων, με βάση τις δεξιότητες των μαθητών, ώστε οι μαθητές να μπορούν να προσλάβουν τις παρεχόμενες πληροφορίες.
2. Με κατάλληλες στρατηγικές να βοηθά τους μαθητές να καταλάβουν γνωστικό αντικείμενο που παρέχεται, χρησιμοποιώντας το καταλληλότερο βιβλίο γνώσεων.
3. Να δίνει συνοπτικά τις πληροφορίες που εμπεριέχουν τα βιβλία που αξιοποιεί στη διδακτική πράξη και να προσθέτει νέες πληροφορίες και από άλλα βιβλία γνώσεων. Εφόσον όμως ο χρόνος δεν είναι αρκετός για την αξιοποίησή τους μέσα στη τάξη, μπορεί να παραπέμψει τους μαθητές στα βιβλία αυτά για συμπληρωματικές πληροφορίες.
4. Να καθοδηγεί τους μαθητές να αξιοποιήσουν τη δομή του βιβλίου και τον τρόπο δόμησης κάθε πληροφορίας και να τακτοποιήσουν στο μυαλό τους χρονολογικά, λογικά ή με κάθε άλλο πρόσφορο τρόπο, τις προσφερόμενες από τα βιβλία γνώσεων πληροφορίες.
5. Να αξιοποιεί τις γνώσεις που κατέχουν ήδη, ώστε να εμπεδωθεί η νέα γνώση που παρέχουν τα βιβλία αυτά.
6. Να συζητά και να αναλύει τεχνικές, τις οποίες χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να οργανώσει και να παράσχει τις αναγκαίες πληροφορίες.
7. Να καταφεύγει σε ποικιλία κριτηρίων, προκειμένου να εκτιμήσει τη σαφήνεια και την ακρίβεια των πληροφοριών (Παπαντωνάκης, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΝΩΣΕΩΝ: ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τα βιβλία γνώσεων που υπάρχουν σε ελληνικούς εκδοτικούς οίκους και βιβλιοπωλεία ως προς τις κατηγορίες, τους συγγραφείς των συγκεκριμένων και την ηλικία στην οποία απευθύνονται. Το βιβλίο γνώσεων όπως έχει αναφερθεί περιέχει δεδομένα, περιγραφές, παρατηρήσεις, εξηγήσεις και πληροφορίες, με σκοπό να βοηθήσει το παιδί να ανακαλύψει μέσα από τα πράγματα, τα γεγονότα, και τα φαινόμενα τις γενικότερες έννοιες που απαρτίζουν τον φυσικό, επιστημονικό και κοινωνικό κόσμο (Καρπόζηλου, 1997) Έχει συλλεχθεί λοιπόν ένα δείγμα 1000 περίπου βιβλίων γνώσεων διαφόρων θεματολογιών και θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν. Θα πρέπει να καταστεί όμως σαφές πως υπάρχει πλήθος βιβλίων γνώσεων σε εκδοτικούς οίκους και βιβλιοπωλεία, που δεν έχουν συμπεριληφθεί λόγω της ποσότητας αυτών και της δυσκολίας προσέγγισής τους. Το υλικό το οποίο συλλέχθηκε μπορεί να εξεταστεί ως προς διάφορους παράγοντες, όπως προαναφέρθηκε όμως η συγκεκριμένη έρευνα μελετά κυρίως τις κατηγορίες των βιβλίων γνώσεων με βάση τη θεματολογία, το ποσό των ξενόγλωσσων βιβλίων γνώσεων που υπάρχουν και είναι μεταφρασμένα, τα βιβλία γνώσεων που είναι γραμμένα από Έλληνες συγγραφείς, καθώς και τα θέματα με τα οποία καταπιάνονται οι Έλληνες και οι ξένοι συγγραφείς, αφού οι μελέτες που έχουν διεξαχθεί ως προς αυτό ανήκουν στο παρελθόν. Έχει λεχθεί πως κατά τη δεκαετία 1990-1999 η πλειονότητα των παιδικών βιβλίων γνώσεων στον ελλαδικό χώρο ήταν μεταφράσεις αντίστοιχων ξενόγλωσσων και σύμφωνα με στατιστικές τα βιβλία γνώσεων κατέλαβαν το 20% των παιδικών βιβλίων εκείνη τη περίοδο. Όπως παρατηρήθηκε οι έλληνες εκδότες τίνουν να προτιμούν παιδικά βιβλία γνώσεων με επιστημονικό ή τεχνολογικό περιεχόμενο, κάτι που παρατηρείται στα αγγλικά παιδικά βιβλία γνώσεων σε αντίθεση με τα ελληνικά, στα οποία οι συγγραφείς ασχολούνται κυρίως με θέματα που αφορούν την ελληνική ιστορία και αρχαιολογία, την τέχνη, τα ταξίδια και την οικολογία (Νατσιοπούλου, 2012). Ορισμένα από αυτά βέβαια ασχολούνται και με θέματα που αφορούν την προσχολική αγωγή, όπως είναι τα χρώματα, τα σχήματα, τα μεγέθη, οι αριθμοί κ.α. (Καρπόζηλου, 1997). Στο παρελθόν όπως είδαμε υπάρχει μια ενδεικτική εικόνα για τους συγγραφείς και τα θέματα που τους απασχολούν, πράγμα που δεν ισχύει στη σημερινή εποχή και έτσι δεν μπορούμε

να έχουμε μια πλήρη εικόνα επι του θέματος. Σκοπός λοιπόν της μελέτης αυτής είναι να παρουσιάσει την εικόνα των παιδικών βιβλίων γνώσεων που κυκλοφορούν στη χώρα μας, πρώτα σε κατηγορίες ώστε να γίνει φανερή και η τάση στη θεματολογία των συγγραφέων και έπειτα θα παρουσιαστεί η εικόνα που επικρατεί στο σύνολο των βιβλίων. Παράλληλα θα γίνει μια διάκριση ανάμεσα στις ηλικίες στις οποίες απευθύνεται η κάθε κατηγορία των βιβλίων ώστε να υπάρξει μια εικόνα για τα θέματα που αντιστοιχούν στα διαφορετικά ηλικιακά επίπεδα των αναγνωστών. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν με την μορφή ποσοστών, προσεγγιστικά.

Αρχικά λοιπόν αναζητώντας τα βιβλία γνώσεων σε εκδοτικούς οίκους και βιβλιοπωλεία χρήσιμο θα ήταν να γίνει γνωστή μια παρατήρηση για την κατηγορία στην οποία θα βρεί κανείς το συγκεκριμένο είδος. Μιας και μιλάμε για το παιδικό βιβλίο γνώσεων όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν κατατάσσουν τα βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά στην κατηγορία «παιδικά» είτε «παιδικά-νεανικά» ενώ η διαφοροποίηση έγκειται στην περαιτέρω κατηγοριοποίηση τους. Έτσι κάποιες πηγές απο αυτές που χρησιμοποιήθηκαν κατατάσσουν τα βιβλία που αφορούν την ιστορία, την αλφαβήτα, τους αριθμούς κλπ. και αντιστοιχούν σε βιβλία γνώσεων, στις «λοιπές κατηγορίες» ενώ άλλες πηγές χρησιμοποιούν την κατηγορία «παιδικά-νεανικά εκπαιδευτικά» και άλλες την κατηγορία «εκπαιδευτικά-βασικές έννοιες». Τέλος άλλες κατηγορίες που βρέθηκαν είναι τα «βιβλία γνώσεων-δραστηριοτήτων» και τα «παιδικά βιβλία γνώσεων». Η κατάσταση αυτή αποδικνύει τη σύγχυση που επικρατεί γύρω απο τη συγκεκριμένη κατηγορία παιδικού βιβλίου.

Τα συγκεκριμένα λοιπόν ανεξάρτητα απο την κατηγορία στην οποία τα βρίσκει κανείς έχουν μια ευρεία θεματολογία και μπορούν να χωριστούν σε διάφορες υποκατηγορίες με βάση τη θεματολογία. Με βάση λοιπόν τα πιο δημοφιλή θέματα που ασχολούνται τα παιδικά βιβλία γνώσεων, οι κατηγορίες που προκύπτουν είναι οι εξής: Οι εγκυκλοπαίδειες, τα μεταφορικά μέσα, οι εποχές, τα επαγγέλματα, η μουσική, οι ξένες γλώσσες, η φιλοσοφία, τα χρώματα και σχήματα, η τέχνη, τα φυτά, τα λεξικά, τα αντίθετα, η γεωγραφία, η ανάγνωση-γραφή, οι αριθμοί και τα μαθηματικά, οι άτλαντες, η αρχαία Ελλάδα και ιστορία, η επιστήμη, τα ζώα, οι άτλαντες και η θρησκεία. Αυτά φαίνεται να είναι τα θέματα τα οποία κινούν το ενδιαφέρον των συγγραφέων και πάνω σε αυτές τις κατηγορίες βασίστηκε η έρευνα και συλλέχθηκαν βιβλία απο την κάθε μία ώστε να μπορέσουν να μελετηθούν αποσπασματικά τα ζητήματα που έχουν τεθεί και στη συνέχεια να βγει ένα συλλογικό

συμπέρασμα που θα φανερώνει την κατάσταση που επικρατεί γύρω από αυτό το είδος βιβλίου στις μέρες μας.

Όπως λοιπόν αναφέρθηκε έχουν συγκεντρωθεί 1.198 βιβλία που διαμορφώνονται ως εξής: 100 βιβλία ανάγνωσης και γραφής, 83 βιβλία με αριθμούς και μαθηματικές έννοιες, 144 βιβλία επιστημών, 36 άτλαντες, 7 βιβλία που έχουν θέμα την έννοια των αντίθετων, 18 βιβλία γεωγραφίας, 63 βιβλία με τα μέσα μεταφοράς και τα οχήματα, 74 βιβλία από την κατηγορία των χρωμάτων και των σχημάτων, 15 βιβλία φιλοσοφίας, 5 ξένων γλωσσών, 29 για την τέχνη, 34 για τα επαγγέλματα, 16 για τις εποχές, 23 για τα φυτά, 137 για τα ζώα, 135 από την κατηγορία της θρησκείας, 57 για τη μουσική, 90 για την ιστορία και 96 για την αρχαία Ελλάδα και τέλος 36 για τις εγκυκλοπαίδειες. Μέσα ακόμη και από αυτή τη πρώτη επαφή με τις κατηγορίες των παιδικών βιβλίων γνώσεων καταλαβαίνει κανείς ποια θέματα έχουν απασχολήσει τους πιο πολλούς συγγραφείς ανεξάρτητα από το αν είναι Έλληνες ή ξένοι συγγραφείς. Έτσι λοιπόν οι κατηγορίες και συνεπώς τα θέματα που φαίνεται να κινούν πιο πολύ το ενδιαφέρον των συγγραφέων είναι αυτά που έχουν σχέση με την επιστήμη, τα ζώα, την ανάγνωση και γραφή, τους αριθμούς και τις μαθηματικές έννοιες, την ιστορία και την αρχαία Ελλάδα και τέλος τα βιβλία που σχετίζονται με τα σχήματα και χρώματα. Παρακάτω παρουσιάζονται για κάθε κατηγορία ξεχωριστά τα αποτελέσματα όσον αφορά τους συγγραφείς των βιβλίων και την ηλικία στην οποία φαίνεται να απευθύνεται η κάθε κατηγορία. Τα αποτελέσματα αντιστοιχούν προσεγγιστικά σε ένα ποσοστό. Όσον αφορά την έρευνα σχετικά με την ηλικία στην οποία απευθύνονται τα διάφορα βιβλία, έχουν διαμορφωθεί 3 ηλικιακές ομάδες ανάλογα με την ηλικία του αναγνώστη στην οποία απευθύνονται. Έτσι έχουν χωριστεί σε αυτά που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 1 έως 3 ετών, σε αυτά που απευθύνονται σε παιδιά 3 έως 6 ετών και τέλος στα παιδιά 6 ετών και άνω. Τα ποσοστά λοιπόν αντιστοιχούν σε κάθε ηλικιακή ομάδα, ενώ ένα ποσοστό ανήκει και στα βιβλία που δεν αναφέρουν την ηλικία στην οποία απευθύνονται.

Έχουν συγκεντρωθεί 100 βιβλία με θέμα την ανάγνωση και τη γραφή τα οποία περιλαμβάνουν βιβλία με ασκήσεις, δραστηριότητες, κείμενα, ιστορίες, παιχνίδια, ποιήματα και αινίγματα και έχουν κύριο στόχο την εκμάθηση της αλφαβήτας, διάφορων λέξεων και την εξάσκηση στην ανάγνωση και γραφή. Το 77% του ποσού αυτών των βιβλίων, φαίνεται να αντιστοιχεί σε Έλληνες συγγραφείς ενώ το υπόλοιπο 23% σε ξένους. Όπως μπορεί να αντιληφθεί κανείς υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον από

τους έλληνες συγγραφείς ως προς τη συγκεκριμένη θεματολογία. Τα συγκεκριμένα φαίνεται επίσης να απευθύνονται κυρίως σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών αφού το ποσοστό τους, στο σύνολο των βιβλίων που έχει συγκεντρωθεί, αντιστοιχεί στο 45%, ενώ τα βιβλία για παιδιά 1-3 ετών αγγίζουν μόλις το 15% και τα βιβλία για παιδιά 6 ετών και άνω αγγίζουν επίσης το 15%. Βεβαίως υπάρχει και ένα ποσοστό περίπου 25% το οποίο δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνονται τα βιβλία της συγκεκριμένης κατηγορίας.

Όσον αφορά τα παιδικά βιβλία γνώσεων που έχουν σχέση με τους αριθμούς και τις μαθηματικές έννοιες, ο αριθμός τους έγκειται στα 83, ενώ και πάλι οι Έλληνες συγγραφείς φαίνεται να είναι περισσότεροι αφού αντιπροσωπεύουν το ποσοστό του 71% επι του συνόλου, ενώ το υπόλοιπο 23% αναλογεί σε ξένους συγγραφείς. Τα βιβλία αυτά έχουν ως κύριο στόχο την εκμάθηση των αριθμών και τη γραφή τους, την εκμάθηση προμαθηματικών ή μαθηματικών εννοιών και γενικότερα την εισαγωγή στον κόσμο των μαθηματικών και την εξάσκηση πάνω σε αυτό. Στα βιβλία αυτά περιέχονται ασκήσεις, παιχνίδια, πειράματα με αριθμούς καθώς και ιστορίες, ποιήματα, γλωσσοδέτες κλπ. Τα βιβλία αυτής της κατηγορίας απευθύνονται κυρίως σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών αφού το ποσοστό των βιβλίων για την συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα αγγίζει το 55%, ενώ ένα 13% των βιβλίων αυτών αφορά παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω και μόλις 11%, παιδιά ηλικίας 1-3 ετών. Φυσικά υπάρχει και εδώ ένα 20% στο οποίο δεν προσδιορίζεται η ηλικιακή ομάδα στην οποία αναφέρονται.

Στα βιβλία επιστημών τα πράγματα διαμορφώνονται διαφορετικά αφού στα 144 βιβλία που συλλέχθηκαν το 76% είναι ξένοι συγγραφείς, ενώ το 24% είναι Έλληνες. Όπως και στην έρευνα κατά τη δεκαετία 1990-1999 οι ξένοι κυρίως συγγραφείς καταπιάνονται με θέματα που αφορούν τη τεχνολογία και την επιστήμη. Τα συγκεκριμένα βιβλία καταπιάνονται με θέματα όπως το διάστημα, τις πηγές ενέργειας, το σώμα και τη λειτουργία του, φυσικά φαινόμενα, εφευρέσεις κλπ, ενώ υπάρχουν πληροφορίες, εξηγήσεις, σχεδιαγράμματα, παιχνίδια, πειράματα, ιστορίες, ποιήματα, αινίγματα και παραμύθια γύρω από αυτή την ευρεία θεματολογία. Τέλος τα βιβλία επιστημών κατά κύριο λόγο σχετίζονται με παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω εφόσον το ποσοστό των βιβλίων αυτών αντιπροσωπεύει το 44%, ενώ ένα 28% απευθύνεται και σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών. Ένα 1% αναφέρεται σε παιδιά ηλικίας 1-

3 ετών ενώ το υπόλοιπο 5% δεν φαίνεται να αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνεται.

Οι άτλαντες, στο σύνολό τους 36, περιέχουν ιστορικά στοιχεία, ζώα, τοπία, χώρες, πολιτισμούς κλπ. και κείμενα, χάρτες και πληροφορίες, ενώ έχουν απασχολήσει εξίσου τους Έλληνες και ξένους συγγραφείς αφού οι Έλληνες συγγραφείς αποτελούν το 44% του συνόλου ενώ οι ξένοι το 56%, διαφορά αρκετά μικρή. Παρόμοια με τα βιβλία επιστημών διαμορφώνονται και οι άτλαντες ως προς την ηλικία που απευθύνονται, αφού το ποσοστό των βιβλίων που απευθύνεται σε ηλικίες 6 ετών και άνω αγγίζει το 44%. Ένα 6% συνδέεται με παιδιά ηλικίας 1-3 ετών και το υπόλοιπο 50% δεν περιέχει στοιχεία για την ηλικιακή ομάδα στην οποία αναφέρεται.

Τα βιβλία που αφορούν την έννοια των αντιθέτων περιέχουν κυρίως παιχνίδια και δραστηριότητες για την κατανόηση της έννοιας και παράλληλα έχουν παρόμοια ανταπόκριση, αφού στα 7 βιβλία που έχουν συγκεντρωθεί το 43% είναι Έλληνες συγγραφείς ενώ το 57% ξένοι. Όλα τα βιβλία της συγκεκριμένης κατηγορίας απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών.

Τα βιβλία γεωγραφίας-ταξιδιωτικά περιέχουν πληροφορίες, εικόνες, οδηγούς μύθους και παραδόσεις για διάφορες χώρες και πολιτισμούς. Στο σύνολό τους είναι 18 από τα οποία το 50% είναι Έλληνες συγγραφείς και το υπόλοιπο 50% ξένοι. Από ότι φαίνεται αποτελεί μια ακόμη κατηγορία που απασχολεί εξίσου και τις δύο πλευρές. Σύμφωνα με τα στοιχεία που βρέθηκαν σχετικά με τα βιβλία γεωγραφίας, αυτά απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω αφού αποτελούν το 22%, ενώ το υπόλοιπο 78% δεν συνδέεται με κάποια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα.

Για τα βιβλία της κατηγορίας των μέσων μεταφοράς και οχημάτων τα οποία είναι 63, οι ξένοι συγγραφείς πάλι υπερτερούν με ποσοστό 71% έναντι των Ελλήνων με ποσοστό 29%. Στα βιβλία αυτά παρουσιάζονται τα διάφορα μέσα μεταφοράς και οχήματα καθώς και κώδικες κυκλοφορίας, μέσα από παιχνίδια, διάφορες πληροφορίες, ιστορίες και εικόνες. Από τα βιβλία αυτά το 33% σχετίζεται με παιδιά 1-3 ετών, το 24% με παιδιά 3-6 ετών, το 3% με παιδιά 6 ετών και άνω, ενώ το 40% δεν αναφέρεται στην ηλικία στην οποία απευθύνεται.

Τα βιβλία με θέμα τα χρώματα και σχήματα είναι 74 και περιέχουν κυρίως παιχνίδια, δραστηριότητες, πληροφορίες, εικόνες και ιστορίες για τα χρώματα και τα

σχήματα, την εκμάθηση και αναγνώριση αυτών. Το ποσοστό που αντιστοιχεί στους Έλληνες συγγραφείς είναι περίπου 55% ενώ το ποσοστό των ξένων συγγραφέων 45%. Τα συγκεκριμένα βιβλία απευθύνονται κυρίως σε παιδιά 3-6 ετών και το ποσοστό αυτών αντιστοιχεί στο 51%. Το 20% αυτών απευθύνεται σε παιδιά 1-3 ετών, το 4% σε παιδιά 6 ετών και άνω, ενώ το 24% δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία αναφέρεται.

Για τα βιβλία φιλοσοφίας τα οποία είναι στο σύνολο τους 15 οι ξένοι συγγραφείς αντιπροσωπεύουν το 80% ενώ οι Έλληνες το 20%. Στα συγκεκριμένα υπάρχουν κυρίως πληροφορίες για τον γύρω κόσμο, απαντήσεις σε ερωτήματα ζωτικής φύσεως, εξηγήσεις όσον αφορά κάποιες έννοιες και προβληματισμούς. Το σύνολο των βιβλίων που περιέχουν τα παραπάνω θέματα σχετίζονται με παιδιά κυρίως 6 ετών και άνω.

Τα βιβλία ξένων γλωσσών είναι 5 συνολικά, αφού δε βρέθηκαν άλλα βιβλία γνώσεων που να ασχολούνται με το συγκεκριμένο είδος. Περιλαμβάνουν κυρίως λέξεις, κείμενα, ασκήσεις και δραστηριότητες με σκοπό την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Τα ποσοστά λοιπόν διαμορφώνονται ως εξής: 60% για τους ξένους συγγραφείς και 40% για τους Έλληνες. Στα βιβλία αυτά δε βρέθηκε κανένα στοιχείο που να γνωστοποιεί ακριβώς την ηλικία στην οποία αναφέρονται.

Στην κατηγορία των βιβλίων που σχετίζονται με τη τέχνη, περιλαμβάνονται διάφορες δραστηριότητες σχετικά με την τέχνη, πληροφορίες, ιστορίες και ποιήματα για τη ζωή και το έργο διαφόρων καλλιτεχνών, τις μορφές τέχνης, τις διάφορες τεχνικές και άλλα ζητήματα γύρω από τον κόσμο της τέχνης. Τα βιβλία Ελλήνων συγγραφέων συνιστούν το 62% ενώ τα βιβλία ξένων το 38%, από τα 29 που βρέθηκαν. Από τη κατηγορία αυτή το 51% δεν βρέθηκε να αναφέρεται σε κάποια ηλικιακή ομάδα, ενώ εκείνα που αναφέρονται σε παιδιά 3-6 ετών αντιπροσωπεύουν το ποσοστό του 28% και τα βιβλία που αναφέρονται σε παιδιά 6 ετών και άνω το 21%.

Τα βιβλία που βασίζουν τη θεματολογία τους στα επαγγέλματα απαρτίζονται από 34 βιβλία. Τα συγκεκριμένα περιγράφουν διάφορα επαγγέλματα παλαιότερα και πιο πρόσφατα, περιέχουν ιστορίες με επαγγέλματα, ποιήματα, πληροφορίες, δραστηριότητες, ποιήματα, παροιμίες και αινίγματα. Το 65% αυτών είναι Έλληνες

συγγραφείς, ενώ το 35% ξένοι. Ένα 59% των βιβλίων αυτών δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνονται. Ένα 21% συνδέεται με παιδιά ηλικίας 3-6 ετών, ένα 9% με παιδιά ηλικίας 1-3 ετών, ενώ ένα 12% με παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω.

Για τα βιβλία της κατηγορίας των εποχών, που στο σύνολό τους είναι 16, οι Έλληνες συγγραφείς αποτελούν το 44% ενώ οι ξένοι το 56%. Τα βιβλία αυτά περιέχουν κυρίως ιστορίες, πληροφορίες και ποιήματα για τους μήνες, τις εποχές αλλά και τις ημέρες της εβδομάδος. Το 50% αναφέρεται σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών και το υπόλοιπο 50% σε παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω.

Τα βιβλία με ζώα τα οποία βρέθηκαν είναι 137 και αναφέρονται στα ζώα όλου του πλανήτη ακόμη και προϊστορικά και τα χαρακτηριστικά τους μέσα από ιστορίες, στοιχεία, πληροφορίες, σχεδιαγράμματα, συμβουλές για τη φροντίδα τους κλπ. και κατά κύριο λόγο έχουν γραφτεί από ξένους συγγραφείς αφού αποτελούν το 76% των βιβλίων, ενώ το υπόλοιπο 24% καλύπτεται από Έλληνες συγγραφείς. Τα βιβλία λοιπόν με θέμα τη ζωή και τα χαρακτηριστικά των ζώων όπως αναφέρθηκε παραπάνω αφορούν παιδιά κυρίως 3-6 ετών με ποσοστό 42% επί του συνόλου. Το 10% αφορά παιδιά ηλικίας 1-3, το 24% παιδιά 6 ετών και άνω και το υπόλοιπο 24% δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνεται.

Από την άλλη τα βιβλία με θέματα θρησκείας που είναι 135 συνολικά, φαίνεται να απασχολούν όλους τους συγγραφείς, αφού το ποσοστό των Ελλήνων συγγραφέων είναι 52% ενώ των ξένων 48%. Καταπιάνονται κυρίως με ιστορίες και πληροφορίες για διάφορους Αγίους και τη ζωή τους, καθώς και ιστορίες από τη Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Τα στοιχεία που βρέθηκαν σχετικά με την ηλικία με την οποία συνδέονται τα βιβλία της συγκεκριμένης κατηγορίας διαμορφώνονται ως εξής: 40% για παιδιά 3-6 ετών, 40% για παιδιά 6 ετών και άνω και 20% για τα βιβλία στα οποία δεν εντοπίστηκε η ηλικία με την οποία σχετίζονται.

Για τα βιβλία μουσικής έχουν συγκεντρωθεί 57 βιβλία, στα οποία παρουσιάζονται μουσικές έννοιες, μουσικά όργανα, νότες, η ζωή διάφορων μεγάλων μουσικών μέσα από στιχάκια, ιστορίες, πληροφορίες, ασκήσεις και δραστηριότητες. Από αυτά, το 65% είναι Έλληνες συγγραφείς και το 35% ξένοι. Ακόμη όσον αφορά την ηλικία στην οποία απευθύνονται το 58% αυτών αφορά παιδιά 3-6 ετών, το 25% παιδιά 6 ετών και άνω και το 17% δεν αναφέρει την ηλικία των αναγνωστών.

Για τα βιβλία ιστορίας που είναι 90, οι Έλληνες συγγραφείς αντιπροσωπεύουν το 53%, ενώ οι ξένοι το 47%. Στα συγκεκριμένα περιγράφονται διάφορα ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα από διάφορα μέρη του κόσμου κυρίως όμως της Ελλάδας, πολιτιστικά στοιχεία διάφορων λαών, μέσα από στιχάκια, παραμύθια, πληροφορίες και ιστορίες. Τα συγκεκριμένα απευθύνονται κυρίως σε παιδιά 6 ετών και άνω, αφού το ποσοστό αυτών αντιστοιχεί με το 61%, ενώ μόνο ένα 10% αναφέρεται σε παιδιά 3-6 ετών. Για το υπόλοιπο 29% δεν βρέθηκαν στοιχεία όσον αφορά την ηλικία.

Τα βιβλία που περιγράφουν τα διάφορα φυτά, περιέχουν πληροφορίες, ιστορίες, συμβουλές, παροιμίες, αινίγματα, ποιήματα, γλωσσοδέτες σχετικά με αυτά και είναι στο σύνολο 23. Το 57% αυτών είναι ξένοι συγγραφείς ενώ το 43% Έλληνες. Επίσης για τα βιβλία αυτά το 65% του συνόλου δεν αναφέρεται σε κάποια ηλικία, ενώ ένα 35% αφορά παιδιά ηλικίας 3-6 ετών.

Οι εγκυκλοπαίδειες σε αριθμό είναι 36 και χαρακτηρίζονται από το 78% των ξένων συγγραφέων και το 22% των Ελλήνων. Σε αυτές προσφέρονται στοιχεία, φωτογραφίες, πληροφορίες και παραμύθια για τον κόσμο γύρω μας, τα φυσικά φαινόμενα, το σώμα, καθώς και εξηγήσεις σε ζητήματα σχετικά με τον πλανήτη, τη φύση, τα ζώα, την επιστήμη, τις τέχνες κλπ. Από αυτά το 61% δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνονται, ίσως επειδή οι εγκυκλοπαίδειες μπορεί να χρησιμοποιηθούν από ένα μεγάλο εύρος ηλικιών. Το υπόλοιπο 31% σχετίζεται με παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω και το 8% με παιδιά 3-6 ετών.

Τέλος τα βιβλία που έχουν να κάνουν με την αρχαία Ελλάδα είναι 96. Στα βιβλία αυτά παρουσιάζονται στοιχεία, πληροφορίες, ιστορίες, στιχάκια, παιχνίδια σχετικά με την αρχαία Αθήνα και Ελλάδα, τους πολιτισμούς που πέρασαν, διάφορα πολιτιστικά στοιχεία και επιτεύγματα, μάχες και χαρακτήρες της εποχής. Το ποσοστό λοιπόν που αντιστοιχεί στους Έλληνες συγγραφείς για τα βιβλία αυτού του είδους είναι 80%, ενώ το ποσοστό των ξένων 20%. Τα βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών αντιστοιχούν στο 37%, ενώ και τα βιβλία που αφορούν παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω αντιστοιχούν και πάλι στο 37%. Στο υπόλοιπο 26% δεν γνωστοποιείται η ηλικία στην οποία αναφέρονται τα συγκεκριμένα βιβλία.

Συνολικά σε όλα τα βιβλία γνώσεων που συλλέχθηκαν, ανεξαρτήτως κατηγορίας, οι Έλληνες συγγραφείς αντιπροσωπεύουν το ποσοστό του 49% ενώ οι ξένοι το ποσοστό

του 51%. Όπως φαίνεται εξίσου οι Έλληνες και οι ξένοι συγγραφείς καταπιάνονται με τα βιβλία γνώσεων, εφόσον τα ποσοστά που αντιπροσωπευούν δεν έχουν μεγάλη διαφορά. Η διαφορά θα λέγαμε πως έγκειται κυρίως στα θέματα που ασχολούνται οι δύο πλευρές. Όσον αφορά την ηλικία στην οποία απευθύνονται τα συγκεκριμένα βιβλία, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε με ακρίβεια τον αριθμό διότι ένα μεγάλο ποσοστό δεν αναφέρει την ηλικία στην οποία απευθύνονται. Βάση των στοιχείων που έχουν συλλεχθεί, τα αποτελέσματα διαμορφώνονται ως εξής: Το 6% του συνόλου των βιβλίων απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 1-3 ετών, το 35% του συνόλου απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 3-6 ετών, το 29% σε παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω, ενώ για το υπόλοιπο 30% δεν γνωρίζουμε την ηλικία στην οποία απευθύνονται. Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα τα περισσότερα βιβλία απευθύνονται κυρίως σε ηλικίες 3-6 ετών.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως οι Έλληνες συγγραφείς σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προκύπτουν, ασχολούνται κυρίως με θέματα όπως η ιστορία, η θρησκεία, η αρχαία Ελλάδα, η μουσική, η ανάγνωση και γραφή, οι αριθμοί, τα επαγγέλματα, τα χρώματα και σχήματα, τις τέχνες και τη γεωγραφία όπως φάνηκε και σε παλαιότερη έρευνα. Βέβαια φαίνεται να ασχολούνται και με άλλα θέματα αφού σε όλες τις κατηγορίες υπάρχουν και Έλληνες συγγραφείς αλλά σίγουρα σε μικρότερο βαθμό. Σε αντίθεση με τους Έλληνες, οι ξένοι συγγραφείς ασχολούνται ειδικότερα με θέματα που αφορούν τη φύση, τα ζώα, τις εποχές, την επιστήμη και τεχνολογία καθώς και τη φιλοσοφία, στα οποία και υπερτερούν. Παράλληλα υπερτερούν και στα βιβλία γεωγραφίας, στους άτλαντες, τις εγκυκλοπαίδειες, τα βιβλία με θέμα τα μέσα μεταφοράς καθώς και εκείνα που ασχολούνται με την έννοια των αντίθετων.

Ανεξάρτητα από τον συγγραφέα του κάθε βιβλίου, τα βιβλία με βάση τις επικρατέστερες κατηγορίες, όπως φάνηκε απευθύνονται σε κάποιες ηλικιακές ομάδες και ίσως κάποια να απευθύνονται σε μεγαλύτερο βαθμό σε μια ηλικιακή ομάδα, χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια πως δεν υπάρχουν βιβλία και για τις υπόλοιπες ηλικίες ή πως δεν μπορούν κάποια να χρησιμοποιηθούν και από μια άλλη ηλικιακή ομάδα. Πάντως βάση των στοιχείων που συλλέχθηκαν κάθε κατηγορία βιβλίων απευθύνεται περισσότερο σε κάποια συγκεκριμένη ηλικία. Έτσι λοιπόν τα βιβλία που φάνηκε πως απευθύνονται σε παιδιά 1 έως 3 ετών είναι τα βιβλία με θέμα κυρίως τα μέσα μεταφοράς. Σαφώς και όλες οι κατηγορίες σχεδόν απευθύνονται σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα, όμως το ποσοστό των βιβλίων για την συγκεκριμένη είναι μικρότερο

από ότι άλλες ηλικιακές ομάδες. Τα βιβλία που αφορούν παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών βάση των ποσοστών που αναφέρθηκαν, είναι τα βιβλία με θέμα τους τα φυτά, την ανάγνωση και γραφή, τη μουσική, τα επαγγέλματα, τα ζώα, τα χρώματα και σχήματα, τους αριθμούς, καθώς και κάποιες άλλες κατηγορίες οι οποίες βάση των ποσοστών τους φαίνεται να είναι μοιρασμένες σε δύο ηλικιακές ομάδες όπως τα βιβλία με θέμα την αρχαία Ελλάδα, τις επιστήμες, τη θρησκεία, τις εποχές και την τέχνη. Όπως ειπώθηκε τα βιβλία σχετικά με τις επιστήμες, τις εποχές, την τέχνη, την αρχαία Ελλάδα, τη θρησκεία, απευθύνονται σε περισσότερες από μία ηλικιακές ομάδες, έτσι αφορούν και παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω. Άλλα βιβλία που στο μεγαλύτερο βαθμό φαίνεται να απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 6 ετών και άνω είναι τα βιβλία με θέμα τη φιλοσοφία, την ιστορία, τη γεωγραφία καθώς και οι εγκυκλοπαίδειες και οι άτλαντες. Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία οι περισσότερες κατηγορίες απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως τα βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά διαφέρουν από τα βιβλία που απευθύνονται σε μεγαλύτερες ηλικίες, ως προς τη δομή, τη γλώσσα κλπ. Έτσι λοιπόν παρά τη σύγχυση που επικρατεί γύρω από τον ορισμό του παιδικού βιβλίου, επικρατεί η άποψη πως το παιδικό βιβλίο είναι το βιβλίο που προορίζεται για παιδιά και παρουσιάζει αρκετές διαφορές με τα βιβλία που απευθύνονται σε ενήλικες. Τα παιδικά βιβλία λοιπόν λόγω της ποσοτικής αύξησης που έχουν γνωρίσει, διακρίνονται σε εξωσχολικά και σχολικά ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τη λειτουργία τους και τα εξωσχολικά με τη σειρά τους στη παιδική ποίηση και την πεζογραφία. Μέσα στη πεζογραφία ανήκουν τα δύο μεγάλα είδη: η παιδική λογοτεχνία και τα παιδικά βιβλία γνώσεων. Βεβαίως στο εξωτερικό με τον όρο παιδική λογοτεχνία εννοείται το σύνολο της γραμματείας και δεν υπάρχουν διακρίσεις, στον ελλαδικό χώρο όμως υπάρχει διαφορετική διάκριση. Τα παιδικά βιβλία γνώσεων αποτελούν σημαντικό κομμάτι του παιδικού βιβλίου, γίνεται όμως φανερό, ήδη από την προσπάθεια ορισμού του όρου πως δεν έχει δοθεί η απαραίτητη σημασία. Έτσι λοιπόν οι ορισμοί που επικρατούν είναι περισσότερο περιγραφικοί του όρου και για το λόγο αυτό θα λέγαμε πως το παιδικό βιβλίο γνώσεων, είναι το βιβλίο το οποίο περιέχει δεδομένα, περιγραφές, παρατηρήσεις, εξηγήσεις και πληροφορίες, με σκοπό να βοηθήσει το παιδί να ανακαλύψει μέσα από τα πράγματα, τα γεγονότα, και τα φαινόμενα τις γενικότερες έννοιες που απαρτίζουν τον φυσικό, επιστημονικό και κοινωνικό κόσμο. Η περιθωριοποίηση λοιπόν του παιδικού βιβλίου γνώσεων πέρα από τον ορισμό, γίνεται φανερή μέσα από τις μελέτες, τα βραβεία, τα ιστορικά στοιχεία και την αξιοποίησή τους. Παρ' όλα αυτά το συγκεκριμένο είδος έχει παρουσιάσει αύξηση στην εκδοτική παραγωγή με αποτέλεσμα να υπάρχει κατηγοριοποίηση του είδους, με βάση διάφορους παράγοντες κάθε φορά, όπως το περιεχόμενο, η μορφή κλπ. Το γεγονός βέβαια της εκδοτικής αύξησης δεν σημαίνει πως τα συγκεκριμένα χαρακτηρίζονται και ποιοτικά ή έχουν την ανάλογη ανταπόκριση. Για να χαρακτηριστεί ένα βιβλίο γνώσεων, ποιοτικό, θα πρέπει να πληρεί κάποια κριτήρια, όπως έχουν θέσει διάφοροι μελετητές του παιδικού βιβλίου γνώσεων. Αυτά έχουν να κάνουν με την ακρίβεια, την εγκυρότητα, την αξιοπιστία των γνώσεων που παρουσιάζονται καθώς και την ενημέρωση για τις εξελίξεις πάνω στο θέμα. Ακόμη θα πρέπει να αξιολογείται η εξωτερική εμφάνιση, η γλώσσα, το ύφος, η μορφή και η οργάνωση του βιβλίου. Βάση λοιπόν αυτών των κριτηρίων

πρέπει να γίνεται η επιλογή των παιδικών βιβλίων γνώσεων, τα οποία με τη σειρά τους έχουν μεγάλη παιδαγωγική αξία και συμβάλλουν σε διάφορους αναπτυξιακούς τομείς. Τέλος θα λέγαμε πως η εικόνα του παιδικού βιβλίου γνώσεων, ως προς την προέλευση των συγγραφέων των παιδικών βιβλίων γνώσεων και την ηλικία στην οποία απευθύνονται, βάση της έρευνας που διεξήχθει, είναι η ίδια με παλαιότερα. Η συγκεκριμένη έρευνα όπως φάνηκε λοιπόν είχε παρόμοια αποτελέσματα με έρευνα του παρελθόντος, όσον αφορά τους συγγραφείς. Έτσι οι Έλληνες συγγραφείς φαίνεται να ασχολούνται ακόμη και τώρα κυρίως με θέματα όπως η ιστορία, η θρησκεία, η αρχαία Ελλάδα, η μουσική, η ανάγνωση και γραφή, οι αριθμοί, τα επαγγέλματα, τα χρώματα και σχήματα, τις τέχνες και τη γεωγραφία, ενώ οι ξένοι συγγραφείς ασχολούνται ειδικότερα με θέματα που αφορούν τη φύση, τα ζώα, τις εποχές, την επιστήμη και τεχνολογία καθώς και τη φιλοσοφία, στα οποία και υπερτερούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Δελώνης, Α. (2000). *Στοιχεία Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δάρδανος Χρήστος

Escarpit, Denise. (1995). *Η παιδική και νεανική λογοτεχνία στην Ευρώπη*.
Αθήνα:Καστανιώτη,

Κανατσούλη, Μ. (1997). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*.
Πρώτη έκδοση. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*.
Δεύτερη έκδοση. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κανατσούλη Μ. (2000). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα:
Τυπωθήτω.

Καρπόζηλου, Μ. (1997). *Το παιδί στη χώρα των βιβλίων*. Δεύτερη έκδοση. Αθήνα:
Καστανιώτη.

Νατσιοπούλου, Τ. (2012). *Παιδικά βιβλία στην προσχολική και βρεφική ηλικία*.
Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Παπαδάτος, Γ. (2009). *Παιδικό βιβλίο και φιλιαναγνωσία*. Αθήνα: Πατάκη.

Σακελλαρίου Χάρης. (2009). *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας, Ελληνική και Παγκόσμια*. Αθήνα: Νόηση.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ- ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Καρπόζηλου, Μ. (1998). Βιβλία γνώσεων:χθες και σήμερα. Καθημερινή «Επτά Ημέρες», αφιέρωμα στο Παιδικό Βιβλίο.

Καρπόζηλου, Μ. (2010). Τα παιδικά βιβλία γνώσεων. Ένα παράθυρο στα ορατά και αόρατα πράγματα του κόσμου. *Keimena*, τευχ. 11

Ντεκάστρο Μ.. (2005) Σκέψεις γύρω από τα βιβλία γνώσεων. Διαδρομές 19.

Ντελόπουλος, Κ. (1998). Προσεγγίζοντας το παιδικό βιβλίο. Καθημερινή «Επτά Ημέρες», αφιέρωμα στο Παιδικό Βιβλίο

Παπαντωνάκης, Γ. & Κώττη-Παπαντωνάκη, Δ. (2010). Βιβλία γνώσεων για παιδιά και νέους. Θεωρητική προσέγγιση. Keimena, τευχ. 11

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Γκλιόγκου, Χ. (2008). *Μορφές προσέγγισης του υλικού παρελθόντος της Ελλάδας στο εξωσχολικό, παιδικό βιβλίο*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τμήμα επιστημών προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Θεοχαροπούλου Ε., Κανάκη Ε., Καραθανάση Α., Μουστάκα Δ. (2016). *Το Παιδικό Βιβλίο και η συμβολή του στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού*. Τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Ηπείρου, τμήμα προσχολικής αγωγής.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.public.gr/cat/books/paidika/biblia-gnoseon/>

<http://www.patakis.gr/ViewShopCategory.aspx?id=95643&direction=2&orderby=36&TableLookupStr=&pageno=1>

<http://savalas.gr/paidika-vivlia-ekdoseon-savalas/>

<http://www.epbooks.gr/categories/101671/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%BF%89%CE%BA%CE%AC>